

Verkenning

Wat zijn de economische kansen van korte voedselketens in de regio Groningen?

Alexander Impact, juli 2025

Inleiding: waarom deze vraag?

Op 23 juni is in de Zuurstoffabriek in Groningen een belangrijke stap gezet op weg naar een duurzamer en gezonder voedselsysteem: de ondertekening van het convenant 'Gezond eten uit de omgeving'.

Met dit convenant spreken regionale partijen af om structureel werk te maken van de inkoop van gezonde, lokaal geproduceerde voeding. Het markeert een krachtig moment van samenwerking tussen overheden, producenten, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen in Noord-Nederland, niet alleen symbolisch, maar ook concreet en praktisch.

Tijdens dit evenement presenteerden wij met trots de hoofdconclusies van een verkenning naar de economische kansen van korte voedselketens in de regio Groningen. Deze verkenning laat zien hoe korte ketens kunnen bijdragen aan regionale economische ontwikkeling en tegelijkertijd een positieve impact kunnen hebben op gezondheid, duurzaamheid en eerlijke verdienmodellen voor producenten.

De basis van deze verkenning is de **Theory of Change** (ToC), ofwel verandertheorie, het denkkader waarmee Alexander Impact werkt.

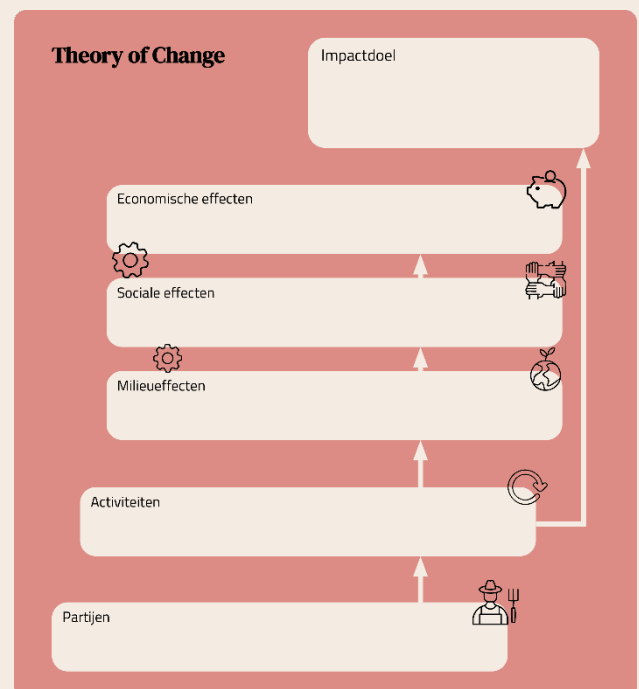
De ToC laat zien hoe verandering tot stand komt, en verbindt de gewenste impact van een organisatie aan de benodigde activiteiten en betrokken partijen. Voor

ons is de ToC geen theoretisch model, maar een praktische werkwijze die richting geeft aan gerichte impact, leren en duurzame verandering. Het helpt om betere keuzes te maken en onze gezamenlijke positieve impact te vergroten. Zo blijven we trouw aan onze missie: alle organisaties meer positieve impact!

Met dit document leggen we samen de basis voor de ontwikkeling van een toekomstbestendig ecosysteem voor korte voedselketens in Groningen. Een ecosysteem dat niet alleen economische kansen benut, maar ook sociale en ecologische waarde creëert.

Van boer tot bord.

Alexander Impact, juli 2025

Inhoudsopgave

Inleiding: waarom deze vraag?	2
Inhoudsopgave	3
Managementsamenvatting	4
Wat zijn korte voedselketens?	6
Verschillen tussen gangbare en korte ketens	7
Definitie korte voedselketen	8
Waarom korte voedselketens?	9
Verschillende partijen	9
Brede welvaart en economie	10
Effecten van korte ketens	11
Economische effecten	11
Sociaal-economische effecten	15
Milieu-economische effecten	18
Netto opbrengst	22
True Cost Accounting	24
Situatie in Groningen	25
Conclusie	31
Voorwaarden en concrete kansen voor regio Groningen	32
Conclusies	36
Inspiratie voor ketenpartners	37
Bronnenlijst	40
Colofon	42

Managementsamenvatting

Korte voedselketens als vliegwiel voor Brede Welvaart in Groningen

Korte voedselketens: wat zijn het?

Korte voedselketens onderscheiden zich van de gangbare, lange voedselketens door een beperkt aantal schakels tussen producent en consument. Waar traditionele ketens vaak bestaan uit complexe logistieke processen en meerdere tussenpartijen, kenmerken korte ketens zich door transparantie, herkomstgarantie en een directe relatie tussen boer en consument. Deze ketens zijn meestal kleinschalig en regionaal georganiseerd. In deze verkenning worden korte ketens gedefinieerd als een toeleveringsketen binnen de drie Noordelijke provincies met een beperkt aantal marktdeelnemers die samenwerken aan lokale economische ontwikkeling en sterke geografische en sociale relaties. Tussen boer en consument bevinden zich geen of maximaal twee tussenschakels, de producent blijft herkenbaar voor de consument, en alle partijen leveren aantoonbaar een bijdrage aan gezondheid, eerlijke prijzen en duurzaamheid in Groningen en Noord-Nederland.

Waarom zijn korte ketens belangrijk?

Korte ketens spelen een sleutelrol in de transitie naar een eerlijker, gezonder en duurzamer voedselsysteem. Ze worden erkend door zowel de Europese Unie en landelijke en regionale overheden als kansrijk instrument voor gezondheid, duurzaamheid, economische veerkracht en sociale cohesie. Ook in Groningen wordt het belang gezien in coalitieakkoorden, gebiedsagenda's en door de ondertekening van het convenant 'Gezond eten uit de omgeving'.

Economische effecten

Korte ketens vergroten de marge van producenten, versterken de regionale economie en zorgen voor meer lokale werkgelegenheid. Elke €1 die via korte ketens wordt besteed, levert €1,80 tot €2,30 op aan extra regionale bestedingen (t.o.v. €1,10 in gangbare ketens). En elke extra €100.000 levert 0,5 banen op. Ze stimuleren ook innovatie en nieuw ondernemerschap. Tegelijkertijd vragen ze extra inzet van producenten en zijn investeringen nodig in logistiek, infrastructuur en samenwerking om schaalbaarheid mogelijk te maken.

Sociaal-economische effecten

Korte ketens versterken de relatie tussen producent en consument en vergroten bewustzijn over gezond en lokaal voedsel. Ze dragen bij aan voedseleducatie, gezondheidswinst, gemeenschapsvorming en regionale trots. Wel is er aandacht nodig voor inclusiviteit: prijs en bereikbaarheid zijn drempels voor lagere inkomensgroepen, en veel initiatieven leunen op vrijwillige inzet.

Milieu-economische effecten

Korte ketens stimuleren duurzamere landbouwpraktijken, seizoensgebonden consumptie en biodiversiteit. Ze beperken voedselverspilling en kunnen de ecologische voetafdruk verlagen – mits logistiek efficiënt georganiseerd. Agritoerisme, natuurinclusieve teelt en regionale beleving dragen bij aan zowel ecologische als economische meerwaarde.

De situatie in Groningen

Groningen kent een sterke basis aan betrokken partijen, maar blijft achter bij het landelijk gemiddelde qua omzet en organisatie. De huidige omzet wordt geschat op €60 – €80 miljoen (3% van de landelijke korte ketenomzet). De provincie telt veel akkerbouwbedrijven, waar korte ketens lastiger te realiseren zijn. Belangrijke obstakels zijn versnippering, gebrek aan verwerkings- en distributie-infrastructuur, beperkte samenwerking en financieringsproblemen.

Kansen voor Groningen

De regio Groningen heeft unieke kansen om korte voedselketens uit te bouwen tot een toekomstbestendig en onderscheidend onderdeel van de regionale economie. Om dit potentieel te benutten, is een integrale aanpak nodig die onder andere inzet op samenwerking, technologie, slimme logistiek en stevige ketenregie. De transitie bevindt zich nog in de beginfase: het is tijd om gericht toe te werken naar groei en oogst.

Conclusie

Deze verkenning toont aan dat korte ketens in Groningen een krachtige motor kunnen zijn voor brede welvaart, met impact op economie, leefomgeving en gemeenschap. Hoewel al 11% van de boeren in Groningen actief is in korte ketens en de regio tussen 2020 en 2023 de snelste landelijke groei liet zien, blijft het huidige economische rendement achter bij de potentie. Met een geschatte waarde van €60–€80 miljoen en concrete mogelijkheden voor verdubbeling, liggen er kansen voor gerichte versterking. Investerings in logistiek, verwerking en ketenregie zijn daarbij cruciaal. Door versnippering te doorbreken en samenwerking te stimuleren, kan Groningen uitgroeien tot een voorloperregio waar korte ketens niet alleen bijdragen aan economische groei, maar ook aan duurzaamheid en sociaal kapitaal.

Wat zijn korte voedselketens?

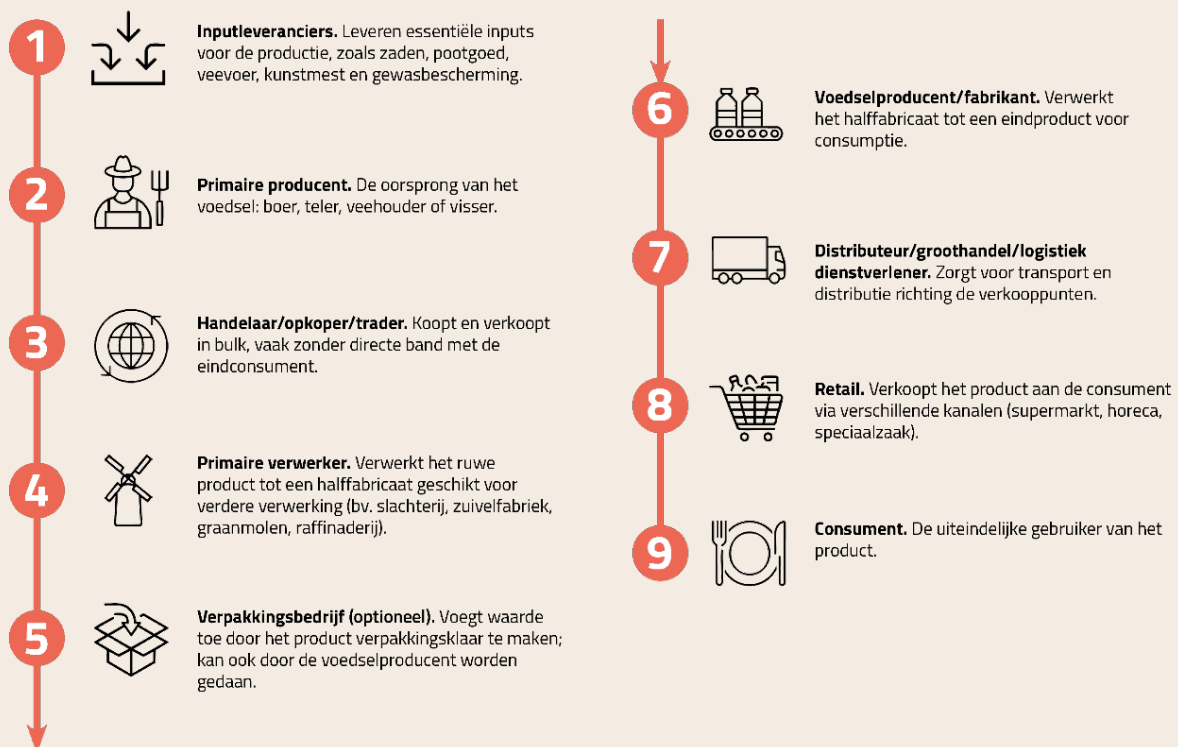
Verschillen tussen gangbare en korte ketens

Gangbare ketens zijn de gebruikelijke productieketens zoals we die veelal kennen. Ze vormen de standaard in de huidige voedselproductie en -distributie en kenmerken zich door een groot aantal schakels tussen producent en consument. In deze lange ketens vinden veel bewerkingen plaats, bijvoorbeeld om producten langer houdbaar te maken of de logistiek efficiënter te organiseren. En is er weinig connectie tussen productielocatie en plek van consumptie.

Korte ketens zijn op meerdere punten anders. Allereerst is het aantal schakels aanzienlijk kleiner: er zijn minder tussenstappen tussen boer en bord. Daarnaast worden producten in korte ketens vaak nauwelijks ver- of bewerkt. Bovendien is er in de meeste korte ketens sprake van transparantie en traceerbaarheid over de herkomst van het product. Het onderscheid zit niet alleen in het productieproces, maar ook in de beleving: consumenten ervaren korte ketenproducten vaak als verser, eerlijker of persoonlijker.

Ter illustratie toont de figuur hieronder de gangbare lange keten om tot een eindproduct te komen.

Deze keten wordt o.a. gekenmerkt door complexiteit: (veel schakels en eigendomsoverdrachten), anonimiteit (de informatie van herkomst verdwijnt vaak onderweg) en schaal (gericht op massaproductie en brede distributie).

Bron: Gamechanger Unltd.

De belangrijkste verschillen tussen korte en gangbare ketens zijn onder andere in kaart gebracht door de WuR-onderzoekers Van der Schans en Van Wonderen. In onderstaande tabel staan de meest voorkomende kenmerken. Voor bijvoorbeeld tropische producten zoals cacao en koffie, kunnen ketens volgens kenmerken van een korte keten worden gedefinieerd. Daarnaast zijn er ook grootschaliger concepten zoals paprika's voor retailers als Albert Heijn.

Korte ketens	Gangbare ketens
'Kerstboom' van initiatieven	Collecteren (kleine(re) producenten (inzamelen van aanbod / bulkverzameling/centraliseren van de productie)
Multifunctioneel	Gespecialiseerd
Korte fysieke afstand producent - consument	Grotere logistieke afstand
Weinig tussenschakels producent - consument	Veel schakels en eigendomsoverdrachten
Korte sociale afstand (herkenbaarheid, direct contact, weinig schakels)	Anonieme relatie/ weinig directe interactie
Economische nabijheid (lokale economie)	Gespreide of mondiale impact
Open/transparant	Minder inzichtelijk / gesloten structuur
Kleinschalig	Grootschalig/ industriële schaal
Relaties bouwen (loyaliteit)	Transacties beheren/focus op efficiency

Definitie korte voedselketen

Bij het formuleren van een definitie voor korte voedselketens hebben wij bewust **gekozen voor een benadering die aansluit bij de regionale context en doelstellingen van Noord-Nederland** zoals ook in het convenant 'Gezond eten uit de omgeving' is geformuleerd. De door ons gehanteerde definitie van korte ketens luidt als volgt:

Een korte voedselketen is een toeleveringsketen binnen de drie Noordelijke provincies met een beperkt aantal marktdeelnemers die samenwerken aan lokale economische ontwikkeling en sterke geografische en sociale relaties.

Tussen boer en consument bevinden zich geen of maximaal twee tussenschakels, de producent blijft herkenbaar voor de consument, en alle partijen leveren aantoonbaar een bijdrage aan gezondheid, eerlijke prijzen en duurzaamheid in Groningen en Noord-Nederland.

Deze definitie biedt een duidelijke en praktische invulling van wat we onder een korte voedselketen verstaan. In tegenstelling tot de formele EU-definitie, waarin alleen directe verkoop tussen producent en consument is toegestaan, biedt onze benadering ruimte voor maximaal twee tussenschakels, mits deze bijdragen aan de transparantie en regionale betrokkenheid van de keten. Daarmee sluiten we aan bij de definitie zoals ook door de meeste experts op het gebied van korte ketens wordt gebruikt.

Deze definitie verschilt van de definitie zoals gebruikt in de *Verkenning activering regionale afzet voor de landbouw* (Regio deal natuurinclusieve landbouw Noord-Nederland 2024), waarin onderscheid wordt gemaakt tussen korte ketens en regionale ketens. We kiezen juist voor een meer contextgebonden interpretatie zoals ook te vinden is in andere initiatieven en convenanten, waaronder die van Amsterdam en Utrecht. Deze bredere interpretatie wordt bovendien ondersteund door inzichten uit onder andere het WUR Economic Research-rapport *Korteketenproducten in Nederland* (2021-013).

De nadruk ligt hierbij niet alleen op het beperken van het aantal schakels, maar vooral op de sociale en geografische verbondenheid, transparantie richting de consument en het aantoonbaar bijdragen aan maatschappelijke waarden zoals gezondheid, eerlijke prijzen en duurzaamheid. Dit sluit aan bij de ambitie om korte ketens niet alleen logistiek, maar ook economisch, sociaal en toekomstbestendig in te richten, met blijvende meerwaarde voor producent, consument én de hele gemeenschap in Noord-Nederland.

*Alle partijen leveren aantoonbaar een bijdrage aan **gezondheid, eerlijke prijzen en duurzaamheid** in Groningen en Noord-Nederland*

Waarom korte voedselketens?

Verschillende partijen

In de transitie naar een toekomstbestendig en eerlijk voedselsysteem spelen **korte voedselketens** een steeds belangrijkere rol. De Europese Commissie onderstreept dit in de **Farm to Fork Strategy (2020)**, waarin korte ketens expliciet worden genoemd als onderdeel van een gezonder, milieuvriendelijker en veerkrachtiger voedselsysteem. Door de keten tussen producent en consument te verkorten, neemt niet alleen de milieubelasting af, maar wordt Europa ook **minder afhankelijk van mondiale markten**, een urgent thema in tijden van geopolitieke spanningen en verstoringen in wereldwijde toeleveringsketens.

Ook in **de provincie Groningen** wordt dit perspectief breed omarmd. In het **Gebiedsplan Toekomst Landelijk Gebied Groningen** worden korte voedselketens genoemd als ontwikkeling binnen de uitdagingen van de landbouwtransitie. In het provinciale coalitieakkoord in Groningen, van BBB, VVD, PvdA en GroenLinks, staat dat de partijen regionale voedselproductie willen stimuleren en initiatieven ondersteunen die bijdragen aan korte ketens, met als doel de verbondenheid tussen boer en burger te vergroten en de regionale economie te versterken. Ook in Friesland, Drenthe en Overijssel zijn korte ketens onderdeel van de provinciale beleidsdoelen. Zo heeft de provincie Overijssel zelfs concrete doelen gesteld om 25% van haar inkoop uit te voeren via korte ketens.

Bovendien geeft de gemeente Groningen in het **coalitieakkoord 2022–2026 ‘Het begint in Groningen, voor wat echt van waarde is’** aan in te zetten op **gezond en duurzaam eten**, onder andere door het stimuleren van voorzieningen die korte ketens mogelijk maken.

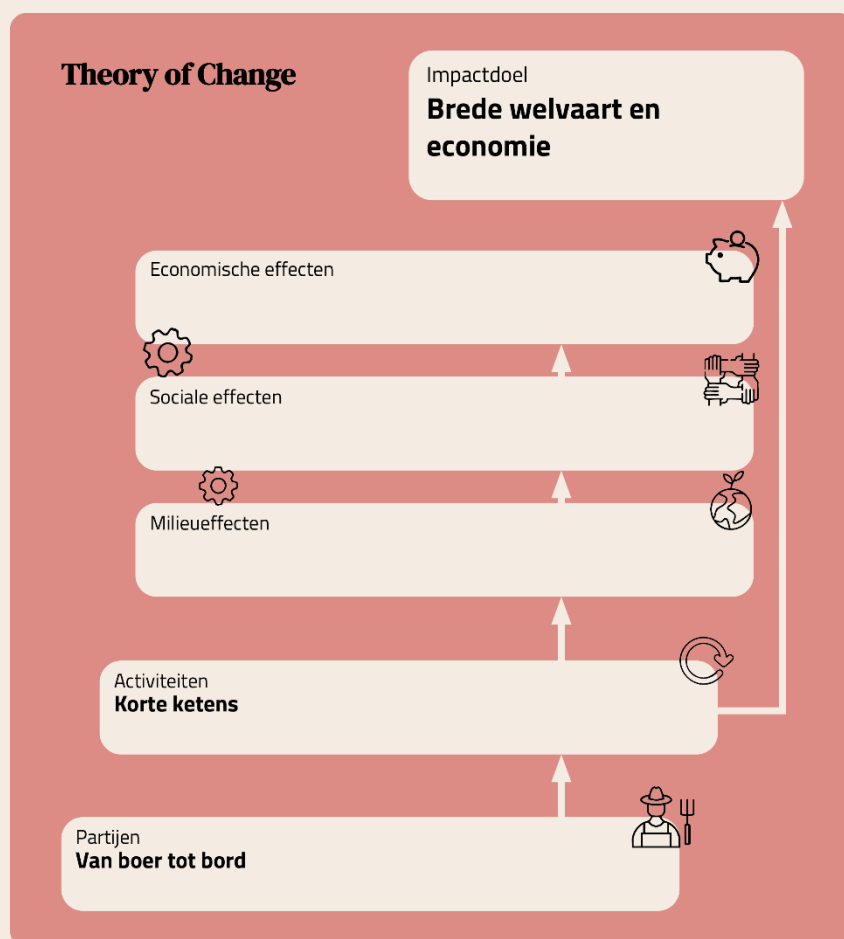
Het belang van korte voedselketens wordt niet alleen erkend door overheden, maar ook door bedrijven en maatschappelijke organisaties in heel Nederland. In steden als **Amsterdam en Utrecht** zijn recentelijk convenanten ondertekend waarin producenten, inkopers en leveranciers samenwerken aan een voedselomgeving waarin gezonde, eerlijke en betaalbare keuzes centraal staan. Daarbij wordt expliciet ingezet op het **verminderen van voedselverspilling** en het **bevorderen van consumptie uit de korte keten**.

In Noord-Nederland is die beweging breder zichtbaar. Verschillende partijen in de voedselketen, van boer tot bord, vinden het belangrijk omdat het bijdraagt aan verser, smaakvoller en lokaal geproduceerd voedsel met een eerlijk verhaal voor de consument (onder andere Maripaan Groep en Everts Lokaal), meer transparantie en begrip over herkomst, prijs en gezondheid (onder andere De Streekboer), en omdat het aansluit bij bredere doelen zoals gezondheid, duurzaamheid en toekomstbestendigheid (onder andere Ziekenhuis Nij Smellinghe en het Martini Ziekenhuis). En ook vanuit de samenleving is er vraag via bijvoorbeeld Ons Eten, een groeiende beweging voor mensen die het belangrijk vinden waar hun eten vandaan komt.

Brede Welvaart en economie

Het belang van korte voedselketens wordt breed gedragen in Noord-Nederland: ze dragen bij aan duurzaamheid, gezondheid, transparantie en een sterkere regionale economie. Vanuit die gedeelde overtuiging is het Convenant 'Gezond eten uit de omgeving' tot stand gekomen. Geïnitieerd door de provincie Groningen, gemeente Groningen en Fascinating (Stichting ISPT-AFT), beoogt het Convenant niet alleen een gezonder en duurzamer voedselsysteem, maar ook het versterken van de brede welvaart en economie van de regio.

Korte voedselketens worden daarbij gezien als **een concreet middel om** deze doelen te realiseren: door lokaal geproduceerde voeding structureel onderdeel te maken van de voedselvoorziening, ontstaat een veerkrachtig systeem dat de **brede welvaart en economie voor inwoners en agrarische ondernemers in Groningen** en de omliggende Noordelijke provincies versterkt.

Effecten van korte ketens

Deze verkenning naar de economische kansen van korte voedselketens is gebaseerd op een combinatie van bronnen, waaronder wetenschappelijke literatuur, artikelen, andere bronnen en gesprekken met verschillende partijen in de keten. Van boeren en supermarkten tot logistieke dienstverleners en initiatieven. Zowel landelijk als regionaal. **Door theoretische inzichten te verbinden met praktijkervaringen ontstaat een beeld van de effecten die korte ketens hebben op de regionale economie.**

In dit hoofdstuk worden de economische, sociaal-economische en milieu-economische effecten van korte ketens beschreven en geïllustreerd met nationale en regionale voorbeelden waarbij duidelijk wordt hoe deze effecten bijdragen aan de gewenste duurzame verandering in de regio en hoe deze elkaar versterken.

Economische effecten

1. Meerwaarde voor producenten, maar met kanttekeningen

Korte ketens bieden boeren en telers de mogelijkheid om meer controle te hebben over hun prijsstelling en afzet. **Zonder tussenpersonen zoals groothandels of supermarktcentrales kunnen zij hogere marges realiseren, soms tot wel 50% van de consumentenprijs.** Dat betekent een verhoging van het bruto-inkomen, zoals zichtbaar is bij initiatieven als de Eikemaheert in Loppersum, waar aanzienlijke margeverbeteringen worden gerealiseerd op de verkoop van bijvoorbeeld appels en kip. Bovendien worden producten opgewaardeerd die in de gangbare markt vaak worden afgekeurd zoals appels die nu alsnog geschikt worden gemaakt voor consumptie.

Tegelijkertijd brengen korte ketens extra verantwoordelijkheden met zich mee: producenten moeten vaak zelf investeren in zaken als marketing, distributie, verpakking en klantenservice. Niet iedere boer beschikt over deze kennis of middelen. Daarnaast ontbreken de schaalvoordelen van de grote efficiënte reguliere ketens waardoor het netto-effect per verkochte eenheid alleen positief is bij voldoende ondernemerschap en efficiëntie.

Versnipperde logistiek en korte ketens worden vaak geassocieerd met kleinschaligheid, en dat roept bij grotere bedrijven twijfels op over de schaalbaarheid en betrouwbaarheid van deze modellen. Ze zien verschillende obstakels voor de groei van lokale producten uit de korte keten. Een deel daarvan ligt bij de aanbieders zelf: zij werken nog niet altijd even professioneel en onderscheiden zich vaak onvoldoende van bestaande marktpartijen. Tegelijkertijd bestaan er ook belemmeringen aan de kant van de grote bedrijven, zoals interne werkwijzen en inkoopprocedures, die deels worden gestuurd door wet- en regelgeving. **Deze factoren maken het lastig om korte keten producten soepel in bestaande systemen op te nemen.**

2. Versterking van de regionale economie

Korte voedselketens leveren een belangrijke bijdrage aan de economische veerkracht van regio's. Doordat geld binnen de regio blijft circuleren, van consument naar boer, en vervolgens naar lokale verwerkers, logistieke partners en ondersteunende diensten, ontstaat een zogenaamd *multipliereffect*. Dit versterkt de economische vitaliteit op lokaal niveau: elke euro die lokaal wordt besteed, genereert extra omzet, werkgelegenheid en investeringen binnen de regio. **Het gaat er niet alleen om waar het voedsel geproduceerd wordt, maar ook om waar het geld terecht komt.** Hoe meer euro's lokaal blijven, er geïnvesteerd kan worden in schakels en hoe sterker en veerkrachtiger de regio wordt.

Uit onderzoeken in verschillende regio's in Europa blijkt dat elke euro, die wordt besteed in een regionale korte keten, tot maar liefst € 2,30 aan andere lokale bestedingen losmaakt. Dit komt met name doordat deze euro daarna opnieuw besteed wordt door de lokale toeleverancier, of bijvoorbeeld het eigen personeel, om ook weer uitgaven te doen in de regio.

Ter vergelijking: bij een "normale" supermarkt met een lange keten (dus met aanvoer door meerdere schakels van buiten de regio waar dan ook het meeste geld naartoe vloeit) is dat gemiddeld slechts € 1,10. Wanneer we deze cijfers toepassen op de huidige geschatte directe korte-keten omzet van € 60 miljoen in Groningen, betekent dit dat er in totaal ongeveer € 120-140 miljoen aan regionale bestedingen wordt gegenereerd. Dit is ruim het dubbele van het bedrag dat via conventionele kanalen in de regio blijft.

Concrete voorbeelden laten zien hoe dit in de praktijk werkt. In Noord-Nederland werkt de Maripaan Groep (onder andere bekend van Jumbo-supermarkten) samen met lokale producenten zoals Meinardi (fruit) en Graansilo Bier. Zulke samenwerkingen stimuleren niet alleen de afzet van lokale producten, maar zorgen ook voor innovatie, nieuwe bedrijvigheid en regionale merkontwikkeling.

Tegelijkertijd zijn er nog belangrijke knelpunten. In Noord-Nederland ontbreken op dit moment essentiële schakels in de keten zoals goed georganiseerde distributie en opslag, verwerkers, versnijders, verpakkers en logistieke samenwerking. Hierdoor blijft een groot deel van de toegevoegde waarde buiten de regio. **Om het volle potentieel van korte ketens te benutten, is gerichte investering in deze schakels noodzakelijk.**

3. Werkgelegenheid en vaardigheden

Korte ketens kunnen regionaal extra banen creëren omdat ze arbeidsintensiever zijn. Ze vragen om meer menskracht voor onder meer distributie, klantcontact, marketing en administratie. Dit vraagt ondernemende vaardigheden van de boer. Uit de ervaring van onder andere Ziekenhuis Nij Smellinghe blijkt dat het werken met voedsel uit korte ketens andere vaardigheden vraagt van het team, zoals werken met seizoensaanbod en flexibel inkopen.

Onderzoeken uit diverse Europese regio's tonen aan dat korte voedselketens gemiddeld 5-7 voltijdbanen kunnen creëren per miljoen euro omzet, bijvoorbeeld in de logistiek, verkoop en verwerking, terwijl lange ketens slechts 2,1 voltijdbanen per miljoen euro realiseren. Dit betekent dat elke extra € 100.000 aan omzet in korte voedselketens ongeveer 0,5 nieuwe banen oplevert. Deze banen zijn vaak lokaal verankerd en kunnen bijvoorbeeld ontstaan bij de verpakking, als koerier of in de ondersteuning van e-commerce.

Echter, vaak wordt een gedeelte van deze arbeid intern opgevangen binnen het boerenbedrijf, wat dan de werkdruk verhoogt en schaalbaarheid beperkt. In korte voedselketens nemen boeren vaak meerdere rollen op zich die in lange ketens door externe partijen worden uitgevoerd: denk aan verpakken, marketing, distributie, klantenservice, en administratie. Hierdoor wordt de arbeidsbelasting binnen het bedrijf groter, vooral bij kleinschalige bedrijven waar weinig personeel beschikbaar is. Dit heeft een negatief effect op het netto rendement (gemeten naar gewerkte uren en inkomen). Maar over het algemeen blijven de netto marges voor producenten nog steeds beter dan in lange gangbare ketens.

4. Prijsvorming en consumentengedrag

Een belangrijk punt is de prijs. Producten uit korte ketens hebben vaak een hogere prijs, onder andere vanwege het ontbreken van schaalvoordelen. Supermarkten zoals Jumbo constateren dat consumenten zeer prijsgevoelig zijn en ook inkoopende organisaties zoals ziekenhuizen en cateraars vinden de hoogte van de prijs belangrijk. Toch is er ook een groep consumenten die bereid is meer te betalen voor transparantie, herkomst, kwaliteit en duurzaamheid zoals voor de aardbeien van Meinardi.

Tijdens de coronapandemie groeide de belangstelling voor korte ketens vanwege het vertrouwen in lokale producten en gezondheidsoverwegingen. Dit merkten ook partijen zoals De Streekboer, waar de omzet 4 keer hoger werd en Everts Lokaal verkocht meer dan 100 maaltijden per keer. Deze trend bleek echter van korte duur, mede doordat er geen sprake was van een structurele gedragsverandering of blijvende beleidsmatige ondersteuning.

5. Innovatie en nieuw ondernemerschap

Korte ketens stimuleren ondernemerschap en innovatie. Producenten ontwikkelen nieuwe verdienmodellen zoals abonnementen, CSA-initiatieven (Community Supported Agriculture, een samenwerkingsverband tussen boer en gemeenschap), zelfpluk, of online verkoop via platforms als De Streekboer. Ze investeren in lokale verwerking en werken in coöperaties om samen sterker te staan. Toch vraagt deelname aan korte ketens om meer dan alleen bereidheid; het vereist vaardigheden die lang niet elke producent van nature bezit zoals digitale vaardigheden, logistiek inzicht en klantgericht werken. Daarnaast moet er ook interesse zijn in dit ondernemerschap, dat vraagt om een ander soort vakmanschap dan het traditionele boerenambacht zoals het al decennialang wordt uitgevoerd.

Conclusie economische effecten

Korte voedselketens bieden duidelijke economische kansen, met name voor individuele producenten en de lokale economie. Door directe verbindingen tussen producent en consument ontstaan kortere transactie ketens, meer transparantie en hogere marges voor producenten. Dit versterkt hun zeggenschap, bruto-inkomen en de regionale circulatie van bestedingen, wat bijdraagt aan economische veerkracht, werkgelegenheid en innovatie.

Toch is de structurele impact van korte ketens op systeemniveau geen vanzelfsprekendheid. Het wegvallen van schaalvoordelen kan leiden tot efficiëntieverlies, terwijl kleinschalige verkoopstructuren hogere transactiekosten met zich meebrengen. Producenten worden bovendien geconfronteerd met nieuwe rollen en verantwoordelijkheden buiten hun kernexpertise, wat hun werkdruk en netto rendement onder druk zet.

Om de economische potentie van korte ketens volledig te benutten, zijn gerichte investeringen nodig in logistieke infrastructuur, digitale ondersteuning, ketensamenwerking en beleidsmatige stimulansen. Voor opschaling van korte ketens is het van belang om randvoorwaarden te creëren die groei mogelijk maken zonder afbreuk te doen aan het lokale karakter. Gedragsverandering bij consumenten en verdere beleidsmatige ondersteuning zijn cruciaal om de bredere economische doorwerking te versterken. Uit gesprekken met onder andere WUR blijkt bovendien dat aanvullend onderzoek noodzakelijk is om de economische meerwaarde en rendabiliteit van korte ketens op regionaal niveau goed te kunnen beoordelen.

Economische effecten

Hogere marges, verhoging lokale bestedingen, extra banen, stimulans voor innovaties

Sociaal-economische effecten

De waarde van korte voedselketens reikt verder dan enkel de financieel-economische rentabiliteit. Uit zowel praktijkervaringen als wetenschappelijke literatuur blijkt dat korte ketens ook belangrijke **sociaal-economische effecten** teweegbrengen. Deze sociaal-economische waarde manifesteert zich op verschillende niveaus, van consumentengedrag tot gemeenschapsvorming en gezondheidsbevordering welke ook economisch positieve effecten hebben. Hieronder worden de belangrijkste sociale effecten benoemd.

1. Versterking van de relatie tussen producent en consument

Een van de meest direct waarneembare effecten van korte ketens is **het versterken van het vertrouwen tussen producenten en consumenten**. Door directe verkoop bijvoorbeeld via boerderijwinkels, afhaalpunten of CSA-initiatieven ontstaat persoonlijk contact. Producenten delen hun verhaal, werkwijzen en overtuigingen, wat leidt tot meer begrip en waardering voor voedselproductie. Tegelijkertijd komen consumenten dicht bij de herkomst van hun voedsel, wat hun **bewustzijn vergroot** over productieprocessen en de keuzes van boeren. Dit **bevordert betrokkenheid** bij voedselkeuzes, stimuleert een gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid binnen het voedselsysteem en versterkt de relatie tussen burger en boer. Voedselproductie wordt zo steeds meer een gezamenlijke opgave van de gemeenschap, in plaats van een geïsoleerde taak van de landbouwsector.

Zoals Sandra Ronde van de Streekboer stelt: *“Als mensen de verhalen van boeren horen, dan kopen ze sneller kaas en zijn ze bereid meer te betalen.”* Boer Menko Oosterhuis ervaart eveneens dat deze directe relatie leidt tot wederzijds begrip: *“Er ontstaat nuance over de rol van de boer zodra consumenten in korte ketens worden meegenomen.”*

2. Bewustwording en educatie

Korte ketens dragen bij aan voedseleducatie doordat consumenten zich bewuster worden van seizoensinvloeden, productiemethoden en voedselkwaliteit. **Dit verhoogde bewustzijn stimuleert gezondere en meer doordachte voedselkeuzes.** Het groeiende bewustzijn vertaalt zich ook in een toename van het aantal leden van voedselbossen en een voorkeur voor lokaal kopen. Hiermee versterken korte ketens de verbinding tussen mensen en hun voedselomgeving.

3. Hogere voedingswaarde

Producten uit de korte keten hebben vaak een hogere voedingswaarde in vergelijking met producten uit de reguliere voedselketen. **Dit komt onder andere doordat gewassen rijper geoogst kunnen worden en sneller op het bord van de consument belanden.** Dankzij deze korte versbehandeling blijven er meer vitamines en nutriënten behouden. Daarnaast worden korte ketenproducten minder bewerkt: verse regionale producten bevatten minder suiker, zout en conserveringsmiddelen dan gangbare supermarktproducten. Ook sappen en kant-en-klare maaltijden worden vaak direct na de oogst bereid, waardoor de voedingsstoffen optimaal behouden blijven. Een ander belangrijk aspect is dat veel korte ketenbedrijven biologisch produceren; bijna 40% werkt volledig biologisch. Producten geteeld in gezonde, organische bodems bevatten vaak meer nutriënten, en studies tonen aan dat biologisch geteelde gewassen tot wel 17% meer antioxidanten zoals polyfenolen bevatten. Hoewel de verschillen in vitamines en mineralen minder uitgesproken zijn, draagt de combinatie van versheid, minimale bewerking en biologische teelt bij aan voedingsrijke producten.

4. Gezondheidswinst

Deze verhoogde voedingswaarde vertaalt zich naar gezondheidswinst. **Investeren in gezonde voeding uit korte ketens levert op de lange termijn aanzienlijke economische voordelen op.** Preventie via voeding helpt de hoge kosten voor medicatie, ziekenhuisopnames en zorg terug te dringen. Zo is bij ziekenhuis Nij Smellinghe duidelijk dat de keuze van patiënten voor voeding uit korte ketens een integraal onderdeel vormt van hun herstel en welzijn.

Betere voeding bij kinderen leidt bovendien tot verbeterd leervermogen en hogere schoolprestaties. Zo blijkt uit onderzoek dat gezonde schoollunches per geïnvesteerde euro een besparing opleveren van €2,70 tot €4,80, dankzij lagere medische kosten én minder ziekteverzuim en productiviteitsverlies. Ook op de arbeidsmarkt werpt dit zijn vruchten af: gezonde mensen verzuimen minder en zijn productiever. Werkgevers die investeren in gezondheidsprojecten kunnen rekenen op een rendement van €3 tot €6 per geïnvesteerde euro.

4. Sociale cohesie en regionale identiteit

Korte voedselketens bevorderen niet alleen de economie, maar versterken ook de sociale structuur in een regio. Ze brengen mensen samen via initiatieven zoals streekmarkten, voedselcoöperaties en afhaalpunten, waar gedeelde waarden als lokaal en eerlijk geproduceerd voedsel centraal staan. **Dit stimuleert gemeenschapsvorming, vergroot de verbondenheid met de regio en draagt bij aan een gevoel van trots en een sterke lokale identiteit.**

De titel 'Trots van het Noorden' verwijst niet alleen naar FC Groningen en het stadion de Euroborg, maar komt ook tot uiting in de keuken van het stadion zelf. Tijdens (sport)evenementen worden met trots streekproducten geserveerd, waarmee de regionale identiteit naar het bord wordt vertaald. Zo draagt de Euroborg niet alleen sportief bij aan de regio, maar ook aan de zichtbaarheid en waardering van lokale producten.

5. Belemmeringen: inclusiviteit en duurzaamheid van inzet

Tegelijkertijd zijn er belangrijke sociale aandachtspunten. Veel korte keteninitiatieven richten zich onbedoeld op hogere inkomensgroepen en zijn minder toegankelijk voor huishoudens met een lager budget. Prijs en bereikbaarheid vormen hierbij drempels, waardoor de voordelen van korte ketens sociaal ongelijk verdeeld kunnen blijven. Bovendien rusten veel initiatieven op vrijwillige inzet of burgerparticipatie, bijvoorbeeld bij lokale distributiepunten of producenten ondersteuning. Deze betrokkenheid versterkt de gemeenschap, maar is vaak niet structureel of schaalbaar. Zonder lange termijn steun vanuit beleid, financiering of professionele organisatie blijft de sociale infrastructuur kwetsbaar. Daarnaast is er, net als in de reguliere landbouw, in korte ketens vaak sprake van arbeidsintensieve processen, waarbij de inzet van arbeidsmigranten essentieel is. Zonder buitenlandse arbeidskrachten kunnen veel bedrijven niet draaien, ook niet binnen duurzame ketens. De opkomst van robotisering, ook op het land, biedt hier wel kansen voor verlichting en toekomstbestendigheid.

Conclusie sociaal-economische effecten

Korte ketens versterken niet alleen de economische winst, maar dragen bij aan een bredere welvaartsversterking door het bevorderen van gezondheid, gemeenschapsvorming en regionale identiteit. De directe relatie tussen producent en consument stimuleert bewustwording en educatie over voeding, wat leidt tot gezondere consumptiepatronen en daarmee concrete gezondheidswinst. Dit vertaalt zich ook in economische baten, zoals lagere zorgkosten en hogere arbeidsproductiviteit, die de samenleving als geheel ten goede komen.

Tegelijkertijd brengen deze korte ketens sociale uitdagingen met zich mee, zoals beperkte toegankelijkheid voor lagere inkomensgroepen en een kwetsbare afhankelijkheid van vrijwillige inzet en arbeidsmigranten. Deze factoren bedreigen de inclusiviteit en stabiliteit van het systeem. Om het potentieel van korte ketens duurzaam te benutten en bij te dragen aan een versterking van de brede welvaart en regionale economie, is gerichte ondersteuning vanuit beleid, financiering en technologische innovatie noodzakelijk. Zonder deze integrale aanpak blijft de impact van korte ketens beperkt en kwetsbaar, ondanks hun onmiskenbare meerwaarde voor de sociale en economische dynamiek van de regio.

Sociale effecten

**Gezondheidswinst, gemeenschapsvorming,
versterken regionale identiteit**

Milieu-economische effecten

Uit zowel praktijkervaringen als wetenschappelijke studies blijkt dat korte ketens ook aanzienlijke milieu-economische effecten hebben. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste milieu-economische effecten beschreven.

1. Stimulans voor milieuvriendelijkere productie

De directe band met consumenten werkt als een stimulans om transparanter en duurzamer te produceren. **Korte ketens gaan dan ook vaak hand in hand met natuurvriendelijke landbouwmethoden, zoals biologische of natuurinclusieve teelt.** 40% van de korte ketenproducenten levert biologische producten. Boeren voelen zich verantwoordelijker tegenover hun klanten en maken daardoor bewustere keuzes, zoals het verminderen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en het bevorderen van bodemgezondheid en biodiversiteit.

2. Duurzame landbouw

Volgens onderzoeker Meino Smit, auteur van Duurzame landbouw in 2040, is de schijnbare efficiëntie van de Nederlandse landbouw sterk vertekend. Hoewel Nederland bekendstaat om hoge landbouwopbrengsten per hectare, toont Smit aan dat daarachter een verborgen systeem van grondstoffengebruik schuilgaat: voor elke hectare landbouwgrond in Nederland is gemiddeld 1,5 hectare buitenlandse grond nodig—voor veevoer, kunstmest, energie en andere inputs. Dit betekent dat het werkelijke grondgebruik veel groter is dan zichtbaar in het landschap. In reactie hierop wordt lokale voedselproductie vaak gepresenteerd als duurzaam alternatief. Toch is ook dat geen vanzelfsprekend duurzame keuze. Voor sommige producten kan grootschalige, efficiënte productie op een andere locatie met gunstige (klimaat)omstandigheden juist een lagere ecologische voetafdruk hebben dan kleinschalige teelt dichtbij huis. Duurzaamheid hangt namelijk niet alleen af van afstand, maar ook van factoren zoals energiegebruik, opbrengst per hectare, en de inzet van water, meststoffen en transport. **Korte ketens kunnen juist een belangrijke rol spelen bij de omschakeling naar duurzamere productiemethoden die aansluiten bij de regio, bijvoorbeeld door extra investeringen van ketenpartners, betere marges voor boeren en veranderende klantbehoeften**

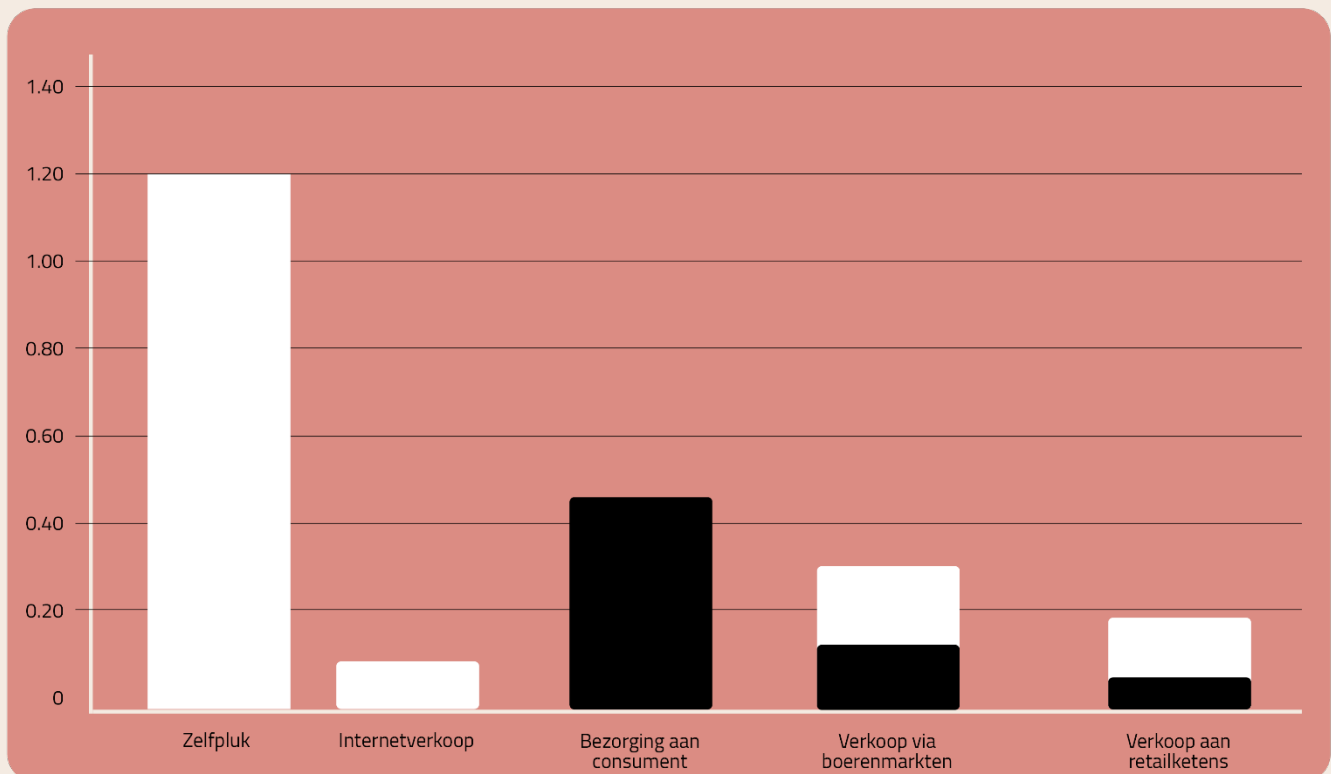
3. Transport

Een veelgenoemd voordeel van korte ketens is de reductie van voedselkilometers: doordat producten lokaal worden afgezet, is er minder langeafstandstransport nodig. Dit kan leiden tot een lagere CO₂-uitstoot, zeker wanneer het alternatief internationale vervoersketens zijn. **Maar transport maakt maar een klein deel uit van de totale CO₂-uitstoot**, volgens onderzoekers bedraagt het aandeel van het transport in de CO₂-uitstoot van voeding gemiddeld 10 procent.

Omdat de distributie vaak kleinschalig en versnipperd is, zijn er veel kleine vrachtstromen en individuele ritten die relatief veel uitstoot per producteenheid veroorzaken. Dit effect wordt versterkt wanneer consumenten zelf lange afstanden moeten afleggen om producten op te halen bij boerderijen of afgelegen afhaalpunten. Daarom zijn efficiënte logistieke oplossingen, zoals gebundelde leveringen of centraal gelegen afhaalpunten, essentieel om het duurzame potentieel van korte ketens daadwerkelijk te benutten.

CO₂-uitstoot toeleveringsketens

□ CO₂-voetafdruk consument
■ CO₂-voetafdruk producent

4. Minder voedselverspilling

In Nederland wordt jaarlijks ongeveer 2 miljard kilo voedsel verspild. Ofwel een file van Utrecht naar Barcelona met bumper aan bumper rijdende vrachtwagens gevuld met voedsel. Dit is een inschatting voor de hele keten naar aanleiding van de Monitor Voedselverspilling door WUR door de jaren heen.

Doordat de afzet in korte ketens meer vraaggestuurd is en producten lokaal hun weg vinden naar de consument, ontstaat er doorgaans minder voedselverspilling. Producten die niet voldoen aan de cosmetische eisen van de reguliere retail zoals kromme wortels of 'beschadigde' appels worden in korte ketens juist opgewaardeerd. De eisen zijn er minder rigide, waardoor telers flexibeler kunnen inspelen op aanbod en seizoenen. Zo vindt een grotere variëteit aan producten toch een afzetmarkt.

Een voorbeeld is Eikemaheerd in Loppersum, waar appels die er 'niet mooi genoeg' uitzien voor de supermarkt, direct worden verkocht aan klanten via de boerderijwinkel. Zulke rest- of buitenbeentjes producten krijgen zo alsnog waarde. Bovendien zijn producenten in korte ketens minder afhankelijk van het grootschalige, centraal georganiseerde voedselsysteem, waardoor ruimte ontstaat voor innovatieve concepten en meer duurzame productiemethoden.

5. Seizoensafhankelijkheid en energiegebruik

De seizoensgebondenheid is een belangrijk aandachtspunt bij duurzame voedselconsumptie. Als consumenten via korte ketens het hele jaar door dezelfde producten willen blijven kopen, kan dat juist leiden tot milieubelasting. Denk aan het gebruik van verwarmde kassen in de winter of langdurige koelopslag, wat veel energie vraagt en bijdraagt aan CO₂-uitstoot.

Toch bieden korte ketens juist kansen voor milieuvriendelijke productie, mits er wordt gekozen voor seizoensgebonden consumptie. Hierdoor kunnen boeren en tuinders natuurinclusiever en met minder kunstmatige input produceren. Seizoensproducten worden dan vaak op natuurlijke wijze geteeld, zonder energie-intensieve technieken. Bovendien is het transport in korte ketens beperkt en worden verpakkingen en voedselverspilling vaak geminimaliseerd.

Door meer te eten uit de korte keten én volgens het seizoen, kunnen consumenten dus bijdragen aan een lagere ecologische voetafdruk.

6. Toename lokale biodiversiteit en kwaliteit van de leefomgeving

De toename van lokale biodiversiteit en het verbeteren van landschaps- en natuurbeheer vormen belangrijke milieu winstpunten bij de ondersteuning van korte ketens en lokale productie. Kleine, lokale landbouwbedrijven passen vaak natuurinclusieve methoden toe, zoals het behouden van bloemrijke akkerranden, het aanleggen van heggen en het stimuleren van natuurlijke bestuivers, wat de biodiversiteit versterkt. Dit draagt bij aan een gezonder ecosysteem en versterkt de veerkracht van landbouwgrond tegen klimaatverandering.

Een goed beheerd en aantrekkelijk landschap heeft niet alleen ecologische waarde, maar verhoogt ook de kwaliteit van de leefomgeving voor bewoners en trekt recreanten en toeristen aan. Groene, gevarieerde landschappen met ruimte voor natuur en landbouw vormen een belangrijke trekpleister, wat bijdraagt aan lokale economische ontwikkeling, bijvoorbeeld via recreatie en streekproductenverkoop. In dit verband spelen multifunctionele activiteiten een belangrijke rol. Er is een sterke relatie tussen korte keten-verkoop en initiatieven zoals agrotourisme, boerderijeducatie en zorgboerderijen. Deze activiteiten versterken niet alleen het verdienmodel van boeren, maar zorgen ook voor meer beleving, verbinding en draagvlak voor duurzame landbouw in het landschap.

Agritoerismebedrijven die korte keten verkoop combineren met rondleidingen realiseren een gemiddelde bestedingswaarde van €132 per dagbezoeker, aanzienlijk hoger dan het landelijk gemiddelde van €85. Als 5% van de circa 1,3 miljoen jaarlijkse dagtoeristen in Groningen kiest voor een beleving rondom lokale voedselproductie, kan dit leiden tot een extra toeristische omzet van €30 tot €35 miljoen per jaar. Dit onderstreept het economische potentieel van agritoerisme als versterking van de regionale toeristische sector.

Conclusie milieu-economische effecten

Korte ketens hebben, mits voldaan aan bepaalde voorwaarden, positieve milieu-economische effecten. Korte ketenproductie en afzet leiden tot meer transparantie, milieuvriendelijke productie en een nauwere relatie tussen producent en consument. Dit stimuleert duurzame keuzes zoals biologische teelt, minder gebruik van pesticiden, en seizoensgebonden consumptie.

Daarnaast beperken korte ketens voedselverspilling en bevorderen ze biodiversiteit en landschapskwaliteit. Deze lokale productiesystemen dragen niet alleen bij aan een lagere ecologische voetafdruk, maar ook aan sociale en economische waardecreatie in de regio. De korte keten fungeert zo als hefboom voor een meer veerkrachtige, circulaire en inclusieve voedselvoorziening

Milieueffecten

**Beperken voedselverspilling, milieuvriendelijke productie
toename biodiversiteit**

Netto opbrengst

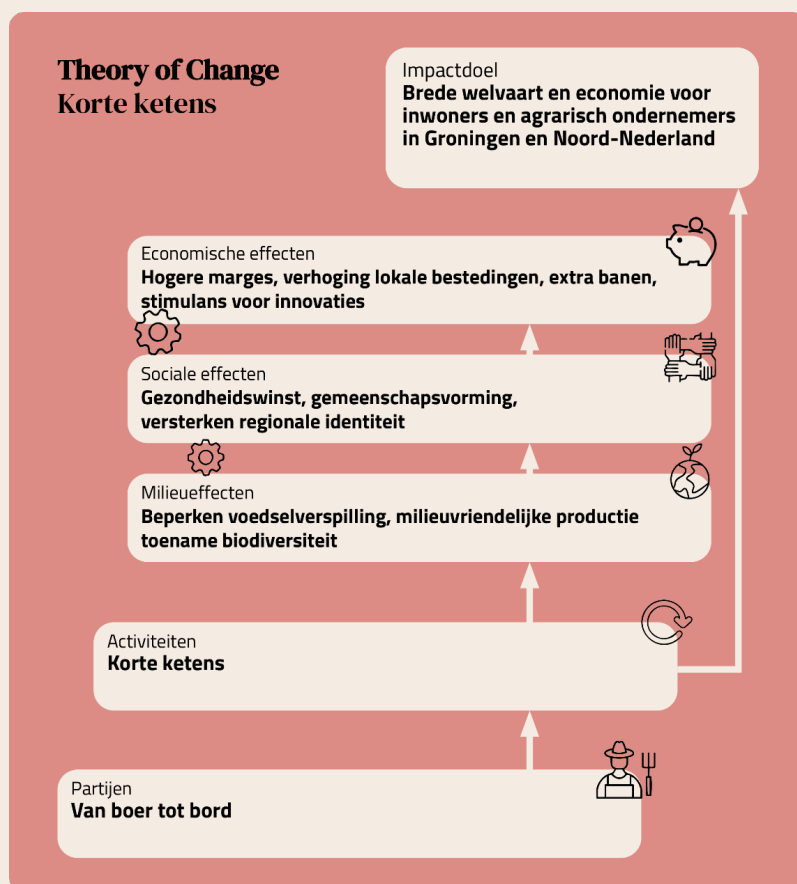
De kracht van korte voedselketens: vliegwiel voor regionale ontwikkeling

Korte voedselketens bieden aantoonbare voordelen voor zowel economie, samenleving als milieu. Door tussenlagen te verkorten, komt een groter deel van de opbrengst direct terecht bij lokale producenten en ondernemers. **Dit versterkt de regionale economie en stimuleert de werkgelegenheid. Bovendien zorgt het voor een hogere geldrotatie:** elke euro die binnen een goed georganiseerde korte keten wordt uitgegeven, genereert gemiddeld €1,80 tot €2,30 aan extra regionale bestedingen. Ter vergelijking: in de lange keten, zoals bij reguliere supermarkten, ligt deze multiplier op slechts 1,1. Daarmee bewijzen korte ketens hun potentieel om lokaal geld langer in de regio te laten circuleren en bredere maatschappelijke waarde te creëren.

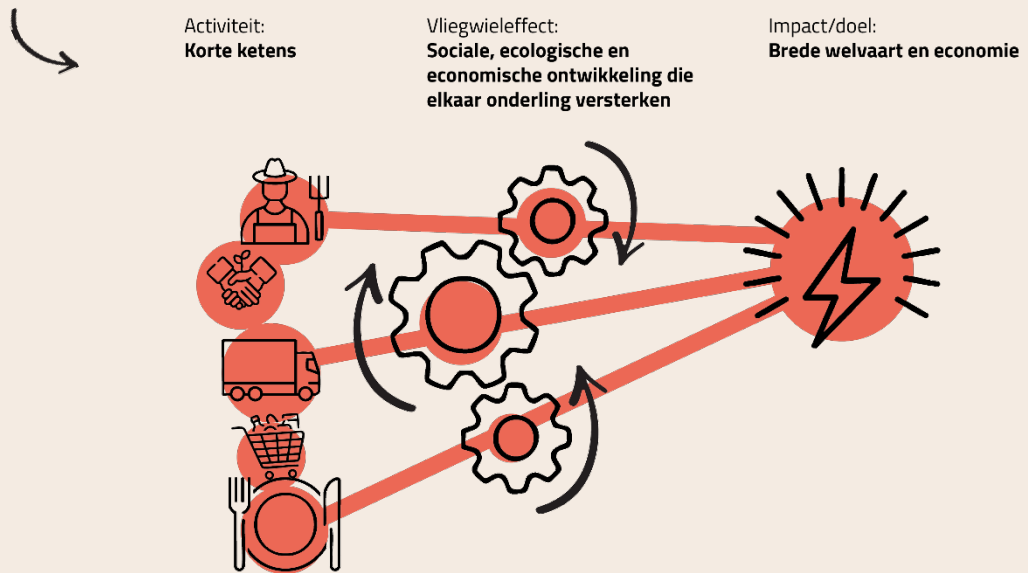
Naast economische voordelen bevorderen korte ketens ook sociale cohesie. **Ze herstellen de directe relatie tussen producent en consument, wat leidt tot meer wederzijds begrip, vertrouwen en samenwerking.** Rondom lokale voedselinitiatieven ontstaat vaak een gevoel van gemeenschapsvorming, waarin burgers actiever betrokken raken bij waar hun eten vandaan komt.

Op ecologisch vlak dragen korte ketens bij aan het verlagen van CO₂-uitstoot door minder transportbewegingen, en **stimuleren ze duurzamere landbouwpraktijken.** Boeren profiteren van hogere en stabielere marges waardoor zij kunnen investeren in natuurinclusieve teelt, energiezuinige kassen, bodemverbetering en andere duurzame innovaties. Dat maakt hun bedrijfsvoering niet alleen rendabeler, maar draagt ook bij aan het behoud van een aantrekkelijk landschap, wat weer kansen biedt voor recreatie en toerisme.

Wel bestaan er nog uitdagingen, zoals hogere kosten door kleinschaligheid, beperkte productie- en afzetvolumes, en een zekere afhankelijkheid van vrijwilligers. **Het succes van korte ketens hangt daarom sterk af van samenwerking binnen de keten, innovatie en een ondersteunend beleid dat schaalbaarheid en duurzaamheid bevordert.**

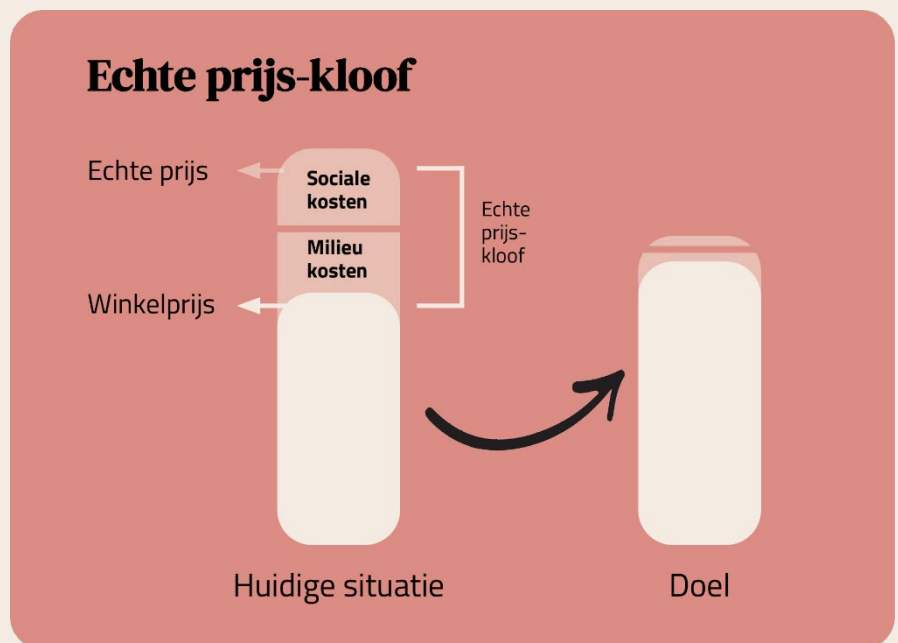
Korte voedselketens kunnen fungeren als een krachtig vliegwieltje voor economische, sociale én ecologische vooruitgang. Ze houden niet alleen meer geld en banen lokaal, maar dragen ook bij aan gezondere consumptie, een leefbaarder milieu en een toekomstbestendige landbouwsector. Daarmee versterken ze de Brede Welvaart in de regio op een manier die breed gedragen en langdurig houdbaar is.

True Cost Accounting

Om de werkelijke sociale en ecologische kosten en baten van voedselproductie inzichtelijk te maken, kan gebruik worden gemaakt van True Cost Accounting (TCA). **Met True Cost Accounting worden verborgen kosten en baten van voedselproductie zichtbaar en omgerekend naar geld.** Hierdoor kunnen voedselproducten worden gewaardeerd op basis van hun volledige impact en niet alleen de prijs aan de kassa, maar ook de gevolgen voor mens, milieu en maatschappij. Het integreren van deze brede waardebenadering in beleidsontwikkeling en ketenanalyses vraagt om aangepaste rekenmodellen, nieuwe indicatoren en andere beoordelingskaders. **Zo wordt de economische impact van korte ketens niet alleen uitgedrukt in euro's, maar ook in termen van gezondheid, biodiversiteit, sociale cohesie en regionale duurzaamheid.** Deze benadering ondersteunt beleid dat gericht is op Brede Welvaart in plaats van enkel economische groei.

De figuur illustreert de opbouw van de echte prijs van een product: het verschil in winkelprijs en de echte prijs waarin de kosten van de negatieve sociale en milieu-effecten zijn meegenomen. Dit verschil noemen we de Echte prijs-kloof.

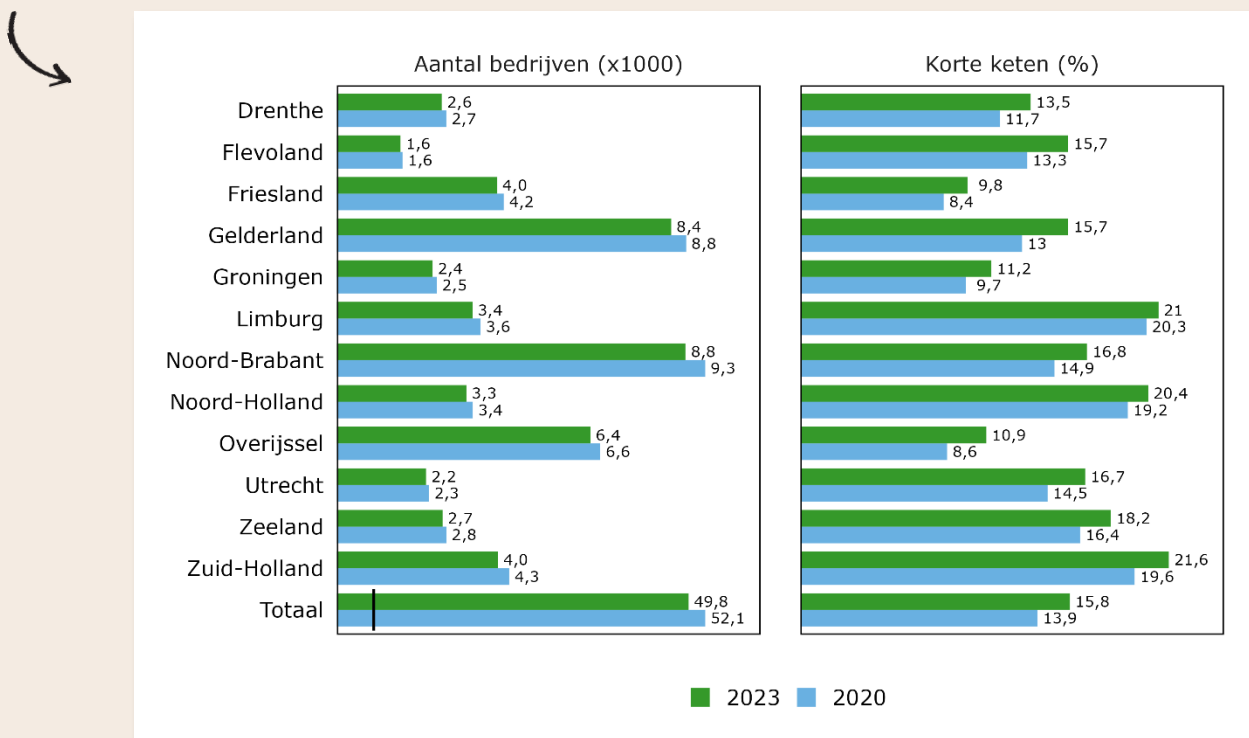
Situatie in Groningen

In dit hoofdstuk wordt de huidige stand van zaken rond korte ketens in Groningen in kaart gebracht. De analyse is gebaseerd op een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve bronnen. Harde data en recente (wetenschappelijke) onderzoeksartikelen en resultaten vormen de basis, aangevuld met inzichten uit gesprekken met uiteenlopende partijen die actief zijn binnen de keten van boeren en verwerkers tot distributeurs, winkels, horeca en beleidsmakers. Deze brede benadering maakt het mogelijk om niet alleen feitelijke ontwikkelingen te beschrijven, maar ook de kansen, knelpunten en dynamiek binnen het Groningse korte ketenlandschap beter te begrijpen.

Een goed begrip hiervan is ook van belang bij het grotere vraagstuk over het stellen van prioriteiten bij het grondgebruik in de provincie Groningen. Want als de provincie aan alle maatschappelijke vraagstukken en opdrachten die er liggen, van woningbouw, industrie tot landbouw en natuurbeheer, wil voldoen, is er 2,5 keer de provincie nodig. Heldere keuzes op bijvoorbeeld het organiseren van korte ketens en bijbehorende (inkomens en economische) effecten kan helpen om hierbij de juiste keuzes te maken.

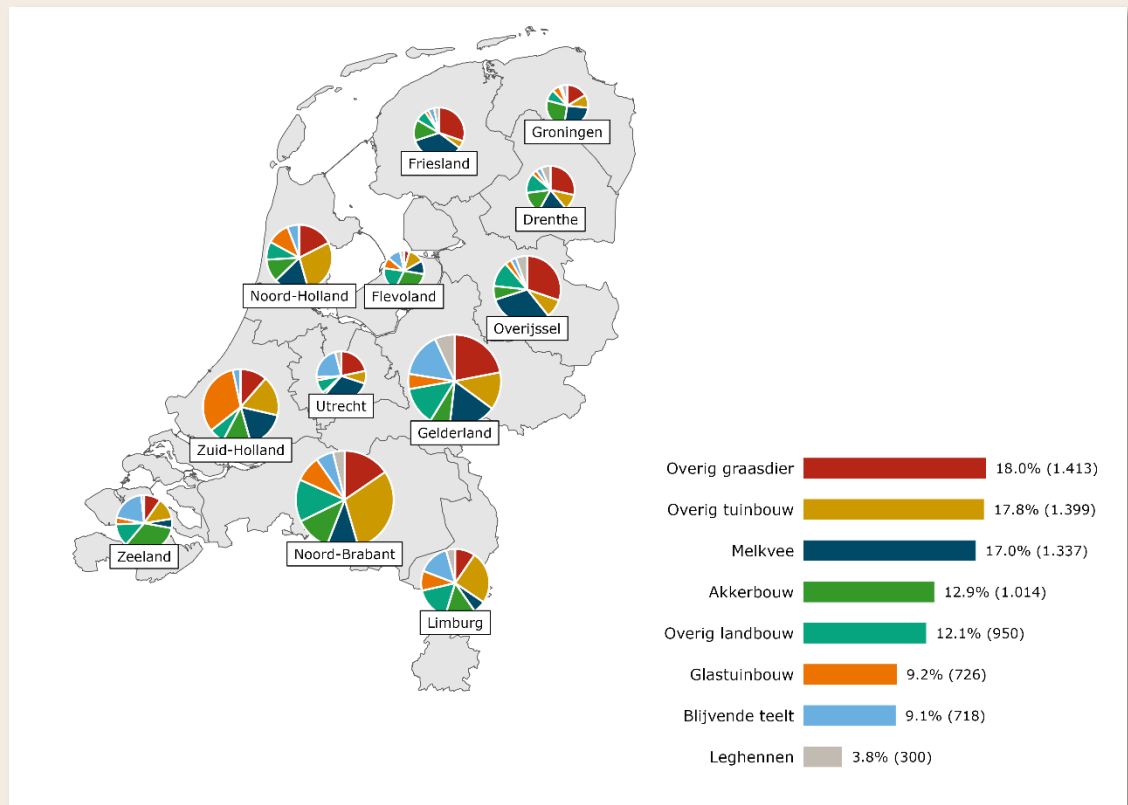
Agrarische bedrijven en omzet

De totale omzet via korte ketens in Nederland wordt geschat op €2,2 miljard, een stijging van 50% ten opzichte van 2020. Groningen blijft hierin achter bij het landelijke gemiddelde, zowel in totale omzet, met slechts 3% van het landelijk totaal, als in het aantal bedrijven dat actief verkoopt via korte ketens.

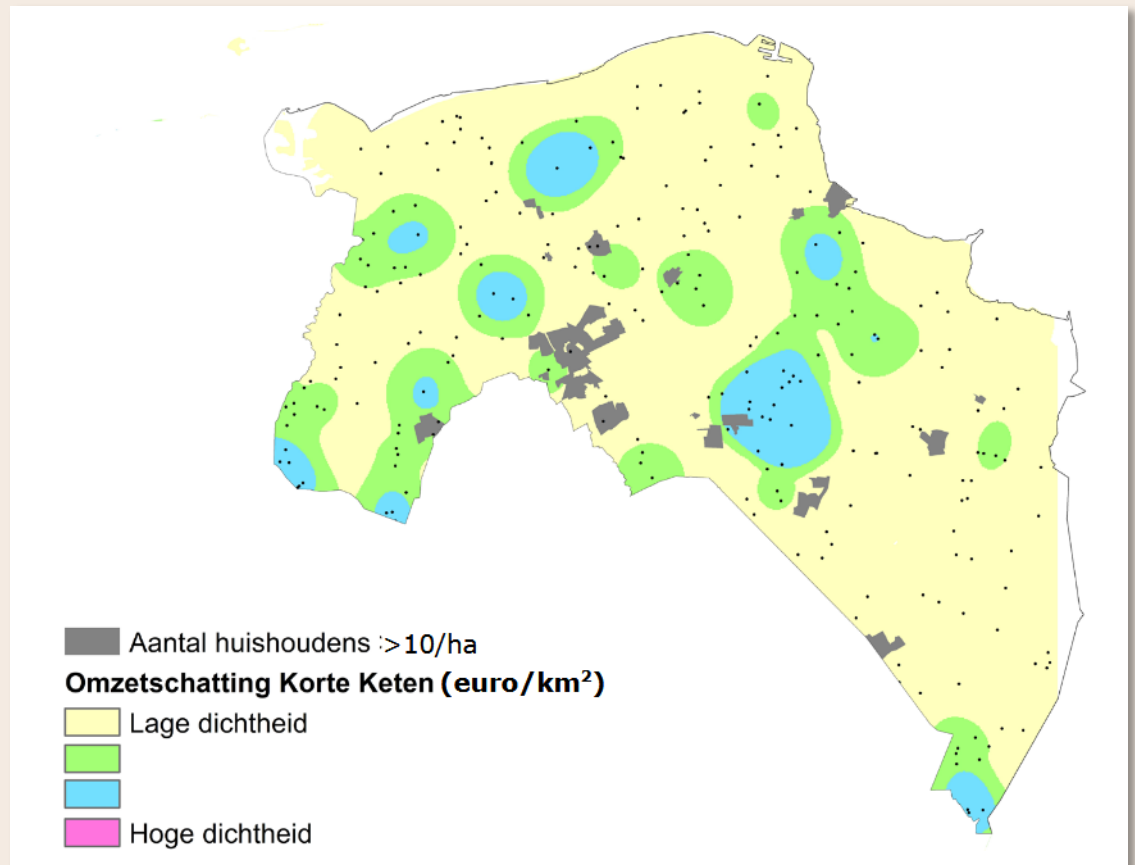
Afbeelding: aantal agrarische (korte keten) bedrijven in Nederland per provincie.

Een belangrijke oorzaak hiervan ligt in de **landbouwstructuur** van de provincie. Groningen kent relatief veel akkerbouwbedrijven, die over het algemeen minder ingericht zijn op korte keten verkoop dan bijvoorbeeld tuinbouwbedrijven. In Groningen wordt de agrarische sector dat levert via een korte keten gedomineerd door melkvee en akkerbouw, met respectievelijk 26,1% en 26,5% van het totaal aantal bedrijven. Overige graasdieren en overige tuinbouw spelen ook een belangrijke rol, met elk ongeveer 16,4% en 10,1% van het totaal aantal bedrijven.

Afbeelding: agrarische bedrijven met afzet via korte keten per provincie, ingedeeld naar aandeel bedrijfstype per provincie. De omvang van een cirkel heeft een directe relatie met het aantal korte ketenbedrijven. Het percentage geeft het aandeel van het bedrijfstype aan van het totaal aantal korte ketenbedrijven per provincie. Bron: CBS Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

Daarnaast speelt de **lage bevolkingsdichtheid** een rol: met minder consumenten in de directe omgeving is de vraag naar lokale producten beperkter. Hierdoor gebeurt er in Groningen, vergeleken met andere delen van Nederland, nog relatief weinig op het gebied van korte ketens.

Afbeelding: regionale spreiding korteketenbedrijven en hun omzet in Groningen, 2020. Bron: landbouwtelling bewerkt door Wageningen Economic Research.

Groeimarkt met potentie

De markt voor korte ketens in Groningen laat een duidelijke groeitrend zien. **Tussen 2020 en 2023 is de geschatte omzet op agrarische bedrijven gestegen van €30 miljoen naar €63 miljoen, met name door sterke groei binnen de glastuinbouw.** Ook melkveehouderijen, akkerbouwbedrijven en andere vormen van tuinbouw droegen hieraan bij. Binnen de akkerbouw zorgden met name prijsschommelingen voor een forse omzetstijging. Waar de corona crisis in 2020 leidde tot lage prijzen, zoals bij aardappelen, stegen de opbrengstprijzen in 2022 en 2023 fors door hoge inflatie en internationale ontwikkelingen zoals de oorlog in Oekraïne.

In Groningen wordt de omzet momenteel geschat tussen de €60 en €80 miljoen. Als korte ketens in de regio goed georganiseerd en actief worden gestimuleerd, kan de economische waarde volgens experts verdubbelen richting 2030. Deze groei wordt verwacht door een toename van het aantal deelnemende bedrijven, een groter aandeel van de productie die via korte ketens wordt verkocht en extra omzet bij ketenpartners zoals logistiek, horeca en retail. Dit potentieel is exclusief het multiplier-effect van toegenomen lokale bestedingen. De sterke groei in de afgelopen jaren, de toenemende vraag naar lokale en duurzame producten, stimulerend beleid zoals de Nationale Eiwitstrategie en innovaties in logistiek en samenwerking bieden een stevig fundament voor verdere ontwikkeling van korte ketens in Groningen.

Goede organisatie in korte ketens is essentieel.

Als lokale brouwerij willen we wel lokaal inkopen maar de aanvoer en de kwaliteit van lokale ingrediënten zijn niet stabiel genoeg. Bovendien hebben wij niet genoeg volume om zelf grootschalig af te nemen. Hiervoor moet meer samengewerkt worden in de keten, maar ook eventueel tussen noordelijke brouwers om zo tot lokale inkoop en productie van ingrediënten voor het bier te komen.

Groninger Brouwer

Verkrijgen van financiering

In Noord-Nederland is het voor veel ondernemers niet haalbaar om met slechts één activiteit zoals een kaasmakerij, voldoende inkomsten te genereren. De consumentenmarkt is vaak te klein en het aantal 'business-to-consumer'-mogelijkheden beperkt. Daardoor zijn bedrijven in Groningen al snel aangewezen op een combinatie van activiteiten en allianties. Denk aan korte ketens in combinatie met natuurinclusieve landbouw, multifunctionele bedrijvigheid of toerisme. **Het verdienmodel vraagt om een integrale benadering, juist om de levensvatbaarheid van het bedrijf te vergroten.**

Uit gesprekken tussen noordelijke korte keten ondernemers en onderzoekers van de WUR is opgemerkt dat banken vaak moeite hebben met het financieren van zulke integrale plannen. Ondernemers merken dat het in Groningen bovendien lastiger is dan in het westen van het land om privaat kapitaal aan te trekken voor maatschappelijke doelen.

Ook op het gebied van subsidies lopen korte keteninitiatieven tegen belemmeringen aan. Fondsen voor regionale ontwikkeling mogen geen landbouwgerelateerde projecten rechtstreeks financieren, terwijl landbouwsubsidies geen marktgerichte projecten mogen ondersteunen. Hierdoor vallen veel initiatieven tussen wal en schip. Samenwerkingen tussen bijvoorbeeld een leverancier (niet erkend als mkb'er) en een verwerker (niet erkend als agrariër) zijn lastig te financieren, omdat ze buiten de bestaande beleidskaders vallen.

De keten - schakels en rollen

De provincie Groningen kent een rijk en gevarieerd landschap aan partijen die actief zijn in de korte voedselketen. **Naar schatting zijn er circa 450 initiatieven en organisaties in de regio die op uiteenlopende manieren bijdragen aan een lokaal, duurzaam en gezond voedselsysteem:**

Keten is versnipperd

Type partij	Indicatie aantal in regio Groningen	Type partij met regierol / versneller	Indicatie aantal in regio Groningen
Primair producenten (boeren, tuinders, vissers)	> 200 (van de ±3000 agrarische bedrijven in Groningen is een groeiend deel actief in korte ketens)	Regionale netwerken / coalities / platforms	± 5-10
Coöperaties / producentencollectieven	± 5-10	Financiers / banken	± 3-5
Verwerkers / ambachtelijke producenten	± 50-100	Kennisinstellingen met systeemrol	± 3-5
Logistieke dienstverleners (specifiek voor korte keten)	± 3-5	Overheden in regierol (naast uitvoering)	± 5-10 gemeenten + provincie
Marktplaatsen / online platforms	± 3-5	Private stichtingen / projectorganisaties	± 5-10
Retail / horeca die korte keten actief ondersteunt	± 100+ horeca, ± 20-30 winkels		
Overheden (provincie, gemeenten)	± 5-10 gemeenten + provincie actief		
Kennisinstellingen	± 3-5		
Maatschappelijke initiatieven / netwerken	± 10-15		

De regionale voedselketen in Groningen ontwikkelt zich door een toenemend aantal initiatieven en betrokken partijen, maar kampt tegelijkertijd met grote knelpunten op het gebied van samenwerking, uitvoering en schaalvergroting. **Hieronder volgt een analyse van de belangrijkste schakels in de keten en hun huidige staat.**

Visie en regie

Er zijn sterke initiatieven op het gebied van visie, zoals Fascinating, Circulair Groningen-Drenthe en de provincie Groningen. Deze partijen tonen ambitie en denken actief mee over een toekomstbestendige voedselketen. Wat echter ontbreekt, is uitvoeringskracht en ketenregie: goede plannen blijven te vaak steken in de conceptfase of draaien op projectbasis zonder structurele borging.

Financiering

Financiering vindt momenteel vooral plaats op projectbasis via onder meer Rabobank en incidenteel de Triodos Bank. Er is een tekort aan risicokapitaal en lange termijninvesteringen, wat duurzame groei belemmert.

Producentencollectieven

Er zijn diverse actieve collectieven zoals Noordertrots, Stichting Streekproducten Groningen en Stichting Biowerk Groninger Voedseltuinen. Hoewel deze organisaties bijdragen aan regionale productie, ontbreekt het aan onderlinge afstemming, waardoor versnippering optreedt.

Verwerking

De verwerkingscapaciteit is beperkt tot kleinschalige initiatieven op het gebied van groente, zuivel en vlees. Er is geen gedeelde infrastructuur of verwerkingshub, wat een witte vlek vormt in de keten en schaalvergroting belemmert.

Logistiek

In veel gevallen ontbreekt een goed georganiseerd logistiek- en planningssysteem tussen schakels in de keten, of is dat niet schaalbaar door de huidige wijze van organisatie. Regionale samenwerking op grotere schaal en goed georganiseerde hubs ontbreken veelal, behoudens een enkele uitzondering. Dit leidt tot problemen bij opschaling en hogere kosten voor alle partijen

Retail en horeca

Lokale horeca en ketens zoals Ekoplaza en Jumbo nemen weliswaar regionale producten af, maar de schaal is relatief en structurele afspraken ontbreken. Dit belemmert een stabiele afzetmarkt voor producenten.

Marketing en branding

Er zijn verschillende initiatieven op het gebied van regiopromotie (zoals Waddengoud en Stichting Streekproducten Groningen), maar deze zijn versnipperd. Er is een duidelijke behoefte aan een professionele, gezamenlijke propositie die consumenten aanspreekt en de zichtbaarheid van Groningse producten versterkt.

Onderwijs en kennis

Instellingen als de Hanze, RuG en in mindere mate Wageningen UR zijn betrokken, maar vaak projectmatig. Structurele inbedding van regionale voedsel thema's in onderwijs en onderzoek is nog beperkt.

Data en IT

Op het gebied van data en digitale platforms bestaan enkele losse initiatieven, maar een ketenbreed platform voor transparantie, samenwerking en monitoring ontbreekt.

Rol van inkoop

Met het convenant 'Gezond eten uit de omgeving' wordt een impuls gegeven aan korte keten inkopen. Hiervoor dienen wel duidelijke doelen te worden gesteld en samenwerking worden gezocht. In juli heeft de gemeenteraad van Groningen unaniem verzocht regionale inkoop als uitgangspunt te nemen bij de nieuwe voedselaanbesteding, in Q1 2026 een uitvoeringsplan met doelen op te stellen en de raad jaarlijks over de voortgang te informeren.

Rol van de overheid

De overheid heeft een voorbeeldrol en kan met zijn inkoop laten zien dat korte keten inkoop mogelijk en impactvol is. De provincie Groningen en diverse gemeenten bieden beleidsmatige en projectmatige ondersteuning. Toch blijven cruciale schakels, zoals ondersteuning van actieve ketenregie, logistiek en gezamenlijke infrastructuur, grotendeels onbenut.

Conclusie

Groningen heeft een goede basis van gemotiveerde spelers en veelbelovende initiatieven in de korte keten, maar deze potentie wordt geremd door versnippering. Het ontbreekt aan een gedeelde verwerkings- en logistieke infrastructuur, een integrale regie en een samenhangende uitvoeringsagenda. Daardoor blijven kansen voor samenwerking, schaalvergroting, kennisdeling en gezamenlijke profilering onbenut.

Tegelijkertijd laat de markt voor korte ketens in Groningen een duidelijke groeitrend zien: tussen 2020 en 2023 is de geschatte omzet op agrarische bedrijven verdubbeld van €30 miljoen naar €63 miljoen. Toch blijft Groningen met een geschatte omzet van €60 tot €80 miljoen achter bij het landelijke gemiddelde, waar de totale omzet in 2023 op circa €2,2 miljard lag. Er is dus ruimte én urgentie voor versterking.

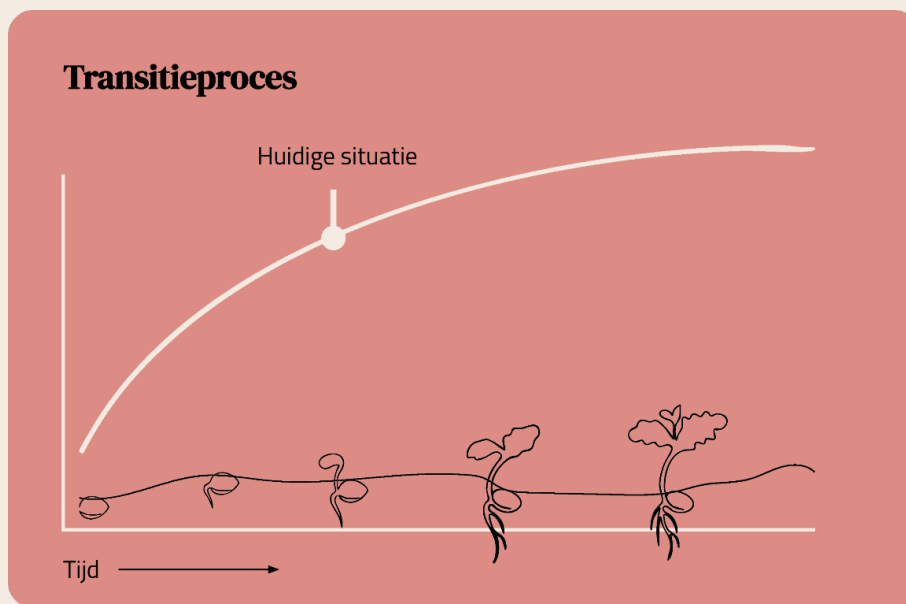
Om een veerkrachtige korte keten in Groningen te realiseren, zijn drie acties cruciaal:

1. **Gerichte investeringen** in gezamenlijke verwerkings- en distributie-hubs.
2. **Professionalisering van samenwerking** via één coördinerend orgaan dat producenten, verwerkers, logistieke partijen, retail, kennisinstellingen en overheid bijeenbrengt.
3. **Versterking van ketenbreed beleid** waarbij provincie en gemeenten actief sturen op duurzame inkoop, financiering en langetermijn-regie.

Zo kan de Groningse korte keten haar schaal en impact vergroten en uitgroeien tot een robuust, toekomstbestendig voedselsysteem voor de regio.

Voorwaarden en concrete kansen voor regio Groningen

Om het potentieel van korte ketens voor Groningen te benutten, is het belangrijk om over de hele keten heen slimme keuzes te maken. **Dit overzicht bundelt de essentiële voorwaarden en concrete kansen om de korte voedselketen in Groningen toekomstbestendig te organiseren.** Er is nog veel werk te doen, maar met kleine stappen kan al veel bereikt en impact gerealiseerd worden. Net als in een natuurlijke groeicyclus doorlopen transitie verschillende fases: van zaaien en planten, via kiemen en groeien, naar rijpen en oogsten. We bevinden ons nu in de fase van zaaien en planten en zetten de eerste stappen richting kiemen en groeien.

1. Visie, Regie & Ketenorganisatie

Voorwaarde: Samenhang en coördinatie tussen alle schakels van de keten

Kansen:

- Een gedeelde en gedragen ketenvisie met concrete, meetbare doelstellingen als basis voor beleid en samenwerking
- Aanstelling van een onafhankelijke ketenregisseur die ketenpartijen verbindt, samenwerking stimuleert en innovaties versneld
- Gezamenlijke sturing door provincie en gemeenten om versnippering tegen te gaan, initiatieven te versterken en schaalvoordelen te benutten

2. Logistiek en Distributie

Voorwaarde: Efficiënte, schaalbare en duurzame logistiek

Kansen:

- Benutten van bestaande netwerken, zoals die bijvoorbeeld van de Maripaan Groep
- Ontwikkeling van centrale logistieke hubs met gedeelde koel- en distributiecapaciteit
- Digitale platforms voor rittenplanning en afstemming tussen vraag en aanbod

3. Data & Digitale Infrastructuur

Voorwaarde: Transparantie, afstemming en schaalbaarheid via slimme technologie

Kansen:

- Ketenbrede dataplatforms voor afstemming van vraag en aanbod
- Integratie van AI-oplossingen (zoals uit de AI-fabriek Groningen) voor voorraadbeheer, planning en prijsvorming
- Gebruik van dashboards en apps voor afnemers, producenten en logistieke partners

De komst van de AI fabriek en de ontwikkeling van een AI-ecosysteem in Groningen versterkt de potentie van korte voedselketens door processen slimmer, duurzamer en transparanter te maken. Technologie helpt niet alleen om bestaande knelpunten zoals logistiek, prijsvorming en schaalbaarheid aan te pakken, maar maakt ook nieuwe vormen van samenwerking, waardecreatie en regionale economische groei mogelijk. Zo draagt AI bij aan een toekomstbestendig, veerkrachtig voedselsysteem dat werkt voor mens, milieu en economie.

4. Divers en Aantrekkelijk Assortiment & Verwerking

Voorwaarde: Breed en consistent aanbod voor zowel consumenten als professionele afnemers

Kansen:

- Ontwikkeling van verwerkings- en verpakkingsfaciliteiten voor lokale producten
- Coördinatie van teeltkalenders en assortimentsopbouw tussen producenten
- Creatie van voedselboxen en seizoensconcepten gekoppeld aan supermarkt- en horecaformaten
- Snijderijen en co-verpakkers als ondersteunende infrastructuur

5. Markttoegang, Klantenbinding & Marketing

Voorwaarde: Sterke positionering van lokale producten en structurele afzetkanalen

Kansen:

- Ontwikkeling van een regionaal merk (bijv. "Echt uit Groningen/ Uit de korte keten + productielocatie")
- Versterken van storytelling rond producten, boeren en het landschap
- Samenwerking met horeca, retail en zorginstellingen op basis van seizoensflexibiliteit
- Gebruik van sociale media, lokale campagnes en events voor consumentenbinding

6. Onderwijs, Kennis & Innovatie

Voorwaarde: Structurele betrokkenheid van kennisinstellingen bij de voedselketen

Kansen:

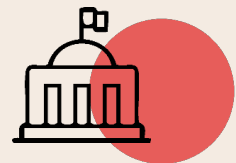
- Opleiden van korte ketenprofessionals (logistiek, marketing, IT, coöperatievorming)
- Living labs en pilots met Hanzehogeschool, RUG en WUR gericht op keteninnovatie
- Onderzoek naar verdienmodellen, consumentengedrag en data-gedreven logistiek

7. Overheidsbeleid & Publieke Inkoop

Voorwaarde: Stimulerend en faciliterend beleid dat schaalvergroting en innovatie ondersteunt

Kansen:

- Duurzaam en regionaal inkoopbeleid bij gemeenten, scholen en zorginstellingen met concrete doelen
- Publiek-private samenwerking voor het opzetten van hubs, fondsen en platforms
- Inbedden van korte ketens in regionale agenda's, zoals Nij Begun

8. Financiering & Ondernemerschap

Voorwaarde: Toegang tot kapitaal en ondersteuning van ondernemersvaardigheden

Kansen:

- Regionale fondsen en revolving funds voor investeringen in logistiek, verwerking en marketing
- Coöperatieve financieringsvormen en betrokkenheid van maatschappelijke banken
- Training en coaching voor boeren en producenten in ketengerichte bedrijfsvoering

9. Impact & Profilering

Voorwaarde: Het goed en structureel in kaart brengen van de positieve impact van alle acties

Kansen:

- Inzichtelijk maken van impact voor marketing, beleidsvorming en regionale trots
- Bijdrage aan regionale, nationale en internationale agenda's zoals Nij Begun
- Vergroten van de positieve uitstraling en herkenbaarheid van de regio
- Leren van resultaten en inzichten ten behoeve van doorontwikkeling en opschaling

Conclusies

Deze verkenning naar economische kansen voor korte ketens in de regio laat zien dat korte ketens veel meer zijn dan alleen een economisch model: **ze vormen een krachtig vliegwiel voor economische, sociale én ecologische vooruitgang**. Ze zorgen ervoor dat geld en werkgelegenheid lokaal blijven, stimuleren gezonde consumptie, dragen bij aan een leefbaar milieu en maken de landbouw toekomstbestendiger. Daarmee sluiten ze naadloos aan op de ambities rond Brede Welvaart in Groningen — op een manier die breed gedragen en duurzaam is.

Tegelijkertijd blijkt dat de Groningse korte keten nog niet haar volledige potentieel benut. Ondanks de positieve groeitrend in omzet blijft de regio achter bij het landelijke gemiddelde. Versnippering, een gebrek aan gedeelde infrastructuur en het ontbreken van integrale regie belemmeren verdere groei en impact.

Om de kansen te verzilveren zijn gerichte investeringen in logistieke en verwerkingscapaciteit, een sterke coördinatiestructuur en actief ketenbreed beleid essentieel. Zo kan Groningen uitgroeien tot een voorbeeldregio in Nederland. Een regio waar duurzaamheid, economische kracht en sociaal kapitaal hand in hand gaan en waar korte ketens een middel vormen voor een veerkrachtige en gezonde toekomst.

Korte ketens in de regio Groningen

- In Groningen is **11% van de boerenbedrijven** bezig met verkoop via korte ketens.
- Huidige **economische waarde** geschat op **€ 60 - € 80 miljoen**. Potentie om op korte termijn waarde te verdubbelen.
- Korte ketens in Nederland; grootste % groei in Groningen tussen 2020-2023.
- Meer dan 450 spelers in versnipperde keten.

Korte ketens Algemeen

- De totale omzet via korte ketens in Nederland wordt geschat op **€2,2 miljard**.
- Markt is nu rond **5% van de totale voedselomzet** en kan verdubbelen, mits voldaan aan eisen.
- €1 in korte keten maakt **€1,80 - €2,30** los aan **lokale bestedingen** (bijna het dubbele van lange ketens).
- Elke extra €100.000,- levert **0,5 nieuwe banen** op.
- De meeste korte ketenbedrijven worden geleid door **bedrijfshoofden jonger dan 35 jaar**.
- Bijna **40%** van de korte ketenbedrijven heeft een **geheel biologische productiewijze**.

Inspiratie voor ketenpartners

Op basis van deze verkenning en in aansluiting op het convenant geven we ter inspiratie per ketenpartner een paar tips om in actie te komen. Deze ideeën komen van ketenpartners, experts en uit onze eigen inzichten. Met kleine stappen kan al veel bereikt worden!

Boer / Tuinder

- Begin klein. Baken bijvoorbeeld 10-20 % van de teelt af voor lokale verkoop en kies voor het verbouwen van gewassen die passen bij de vraag uit de regio en betere marges opleveren (type product, vers, biologisch of bijvoorbeeld toeristisch karakter).
- Ga samenwerken! Vorm bijvoorbeeld een micro-coöperatie met 3-5 producten of spelers in de buurt; deel sorteer-/verpakkingsapparatuur, start een gezamenlijke "BoerenBox". (inschrijving kan bijvoorbeeld via Whatsapp/Signal of lokale media) of sluit je aan bij regionale al bestaande initiatieven zoals Ons Eten, Streekboer etc.
- Houd regelmatig een "open velddag" waar directe verkoop en storytelling plaatsvinden. Dit zorgt voor grotere consumentenbetrokkenheid en levert meer verkopen en hogere marges op.
- Combineer producten verkoop met rondleidingen of ervaringsgerichte activiteiten om dagtoeristen te trekken die gemiddeld meer besteden.

Verwerker (bijv. slager, zuivel, bakker, conserven)

- Zorg voor traceerbaarheid bijvoorbeeld door een QR-code of label in samenwerking met andere ketenpartners
- Ontwikkel een seizoensspecial (bijvoorbeeld asperge-zuivel of bieten-bier) en label deze expliciet als " korte keten specialiteit".
- Deel koeltransport/ opslag met boeren die samenwerken: dit levert kostenbesparingen en betere samenwerking op.

Logistiek & IT

- Plot mogelijke afhaalroutes op OpenStreetMap of plan via bijvoorbeeld RouteXL en deel dit met ketenpartners.
- Start met één micro-hub in leegstaande of onderbenutte loads (al interessant voor een 6-pallet koelcel + pick-&-pack tafel).
- Maak een simpele plug in voor een online bestelportal die later gekoppeld kan worden met systemen van supermarkten.

Retail (supermarkt, speciaalzaak, marktkoop)

- Reserveer één schap "Korte keten producten" en vertel elke week het verhaal van één boer of coöperatie via QR-code en via het schap.
- Geef 3-maandelijks voorkoop garanties (volume-contract) aan boeren tegen minimaal de kostprijs + korte ketenpremie.
- Organiseer korte ketenproeverij-dagen "Noorderproef!" met demo-kooksessies en verhaallijnen in samenwerking met boeren die veld en boerderij openstellen.

Catering / Horeca

- Zet een "Harvest-Hero" menu op basis van actuele oogst; deel food-miles reductie of positieve impact op menukaart.
- Sluit 6-maanden harvest-to-plate contract met een aantal boeren voor vaste volumes; dit minimaliseert prijsspieken.
- Betrek koks-in-opleiding voor creatieve receptuur en sociale media: gratis marketing, verse verhalen.

Onderwijs & Wetenschap

- Organiseer een jaarlijkse data-hackathon "kortste route – laagste CO₂". De winnaars implementeren een prototype bij de hub.
- Publiceer een open KPI-dashboard (CO₂, banen, marge) en laat studenten updates verzorgen (living lab).
- Koppel stage-trajecten (10 ECTS) aan boeren, IT-hubs en horeca – directe kennistransfer in de keten.

Gemeente / Politiek

- Benoem een korte-keten-regisseur (parttime) voor coördinatie, aanjagen en samenbrengen van partijen.
- Faciliteer (bijv. via korte-keten-regisseur en samenwerking ketenpartners) het herkenbaar in de markt zetten van traceerbare korte ketenproducten bijvoorbeeld via logo met heldere kenmerken en voorwaarden voor gebruik.
- Geef het goede voorbeeld en versnel eigen inkoop: 50 % lokaal in gemeentecatering en 10 nieuwe afzetpunten in komend jaar.
- Gebruik innovatie clause in aanbestedingen: 30 % gunning score op 'kortste keten tot bord'.
- Faciliteer maandelijkse streekmarkt + vergunning reductie voor startups tot twee jaar oud.

Financiers / Impactfondsen

- Lanceer een "Groninger Impact Seed-Fund" en microleningen voor voorraad / verpakkingen.
- Investeer mee in korte keten logistiek en distributie.
- Koppel rentekorting aan CO₂- en sociale KPI's (True Price light audit).
- Deel kennis: Houd bijvoorbeeld digitaal een spreekuur "Financier je voorraad" Q&A met boeren en verwerkers.

Consument / Burger

- Word lid van burgerinitiatieven.
- Vraag marktpartijen en overheden expliciet om korte keten producten.
- Doe actief mee! Bijvoorbeeld via het samen organiseren van de #NoorderBite-challenge: koop 1 lokaal product per week en post het verhaal online.
- Zakelijke lunch? Kies "korte-ketenlunch" in plaats van een standaard lunch.
- Investeer in een strippenkaart (bijvoorbeeld voor 10 groentekratten). Dit ondersteunt de cashflow van de boeren én spaart verpakkingsmateriaal uit.

Wat betreft deze tips zijn er meer details beschikbaar over aantallen en technische specificaties.

Belangrijker is dat de vervolgstappen worden ontwikkeld vanuit samenwerking tussen verschillende partijen in de keten!

Wetenschappelijke bronnen

[Agrarische productie ten behoeve van de korte keten: een landelijke meting 2023](#), Wageningen University & Research

[Agrarische afzet via korte ketens in Groningen \(2021\)](#), Wageningen University & Research

[Building Food Democracy: Exploring Civic Food Networks and Newly Emerging Forms of Food Citizenship](#), [The International Journal of Sociology of Agriculture and Food](#)

[Comparing the sustainability of local and global food products in Europe](#), [Journal of Cleaner Production](#)

[Comparing the sustainability of local and global food chains: A comparative life cycle assessment of cheese products](#), Sustainability

[Een handreiking voor het uitvoeren van een TCA voor korte voedselketens](#), Wageningen University & Research

[Economic Impact of Short Food Supply Chains: A Case Study in Parma \(Italy\)](#), Rosalia Filippini, Filippo Arfini, Lisa Baldi en Michele Donati.

[Economic, social and environmental impact of short food supply chains](#), H2020-project. Strength2Food (2019)

[Exploring Regulatory Obstacles to the Development of Short Food Supply Chains: Empirical Evidence from Selected European Countries](#), Wageningen University & Research

[Food supply chain approaches: Exploring their role in rural development](#), Sociologia Ruralis

[Food for Care. Hoe lokale foodbedrijven voedsel kunnen leveren aan de zorg](#), De Hanze

[Intermediate short food supply chains: a systematic review](#), British Food Journal

[Korteketenproducten in Nederland: zijn horeca, catering en supermarkten geïnteresseerd in producten uit de regio](#), Wageningen University & Research

[Local food, food miles and carbon emissions: A comparison of farm shop and mass distribution approaches](#), Food Policy

[Measuring the Economic, Environmental, and Social](#)

[Maatschappelijke effecten van voedsel uit de korte keten - Korteketensalades in de Metropoolregio Amsterdam](#), Wageningen University & Research

[Monitor Voedselverspilling: Update 2009 - 2022](#), Wageningen University & Research

[On the new social relations around and beyond food: Analysing consumers' role and action in alternative food networks](#), Sociologia Ruralis

[Progressing knowledge in alternative and local food networks: Critical reflections and a research agenda](#), Journal of Rural Studies

[Short food supply chains – a growing movement. The case study of the Viseu Dão Lafões Region](#), Open Agriculture

[Sustainability of Short Food Supply Chains](#), Sustainability 2019

[Strategic Guide Short Food Supply Chains](#), Strength2Food

[The logistics of the short food supply chain: A literature review](#), Sustainable Production and Consumption

[The benefits and sustainability of short food supply chains](#), eufic

[Towards sustainable food systems: an analysis of EU policy measures setting environmental sustainability requirements](#), European Commission

[Testing the assertion that 'local food is best': the challenges of an evidence-based approach](#), Trends in Food Science & Technology

[Understanding alternative food networks: Exploring the role of short food supply chains in rural development](#), Environment and Planning A

[What are the economic impacts of short food supply chains? A local multiplier effect \(LM3\) evaluation](#)

[Wat kan natuurinclusieve landbouw bijdragen aan de milieupgaven? Een modelmatige verkenning naar de bijdrage van natuurinclusieve landbouw aan de opgaven stikstof, klimaat en waterkwaliteit in het landelijk gebied](#), Wageningen University & Research

Overige bronnen

[Brede steun van de RUG voor AI Factory: het versterkt innovatie en autonomie](#), Rijksuniversiteit Groningen

[Convenant samen eten we Amsterdam gezond, duurzaam en eerlijk](#)

[Convenant Lokale & Duurzame Voedselketens provincie Utrecht "Samen eten we provincie Utrecht mooier"](#)

[Duurzame landbouw volgens Meino Smit](#), Voedsel Anders

[Duurzaam Voedsel](#), RIVM

[Farm to Fork Strategy 2020](#), Europese Commissie

[Factcheck: ja, het aandeel van het transport in de CO2-uitstoot van voeding bedraagt gemiddeld 10 procent](#), Knack

[Gebiedsplan Toekomst Landelijk Gebied Groningen](#), provincie Groningen

[Het begint in Groningen, voor wat echt van waarde is](#), gemeente Groningen coalitieakkoord 2022–2026

[Hoeveel voedsel verspillen we in Nederland?](#), Samen tegen voedselverspilling

[Korte keten verhoogt voedingswaarde](#), Nieuwe Oogst

[Korte voedselketens voor een duurzame samenleving](#), Platform31

[Labour impacts of agricultural automation, The state of food and agriculture 2022](#), Food and Agriculture Organization of United Nations

[The Local Multiplier Effect: How Independent Locally Owned Businesses Help Your Community Thrive](#), American Independent Business Alliance

Verkenning activering regionale afzet voor de landbouw (Regiodeal 2024), UptoUs

Gesprekken met medewerkers van onder andere de volgende organisaties en bedrijven:

- Boerschappen
- Wageningen University & Research
- Task Force Korte Keten
- Everts Lokaal
- Food Lab
- Edzes
- Maripaan Groep
- Boerderij Ommeland Thesinge
- Eikemaheert Loppersum
- Martini Ziekenhuis
- Ziekenhuis Nij Smellinghe
- De Streekboer
- Project 'Ons Eten!'

Colofon

Onderzoek & redactie:

Willemiek Everts (Alexander Impact)

Arjen Boekhold (Gamechanger Unltd.)

Opmaak en vormgeving:

Marc Wiers Dagnino (Alexander Impact)

© Gemeente Groningen/Alexander Impact 2025